

راهنمای آموزش مددکاران اجتماعی

(جهت استفاده آموزشگران و تسهیلگران)

تهیه کننده: دکتر پدram موسوی شندی

راهنمای آموزش مددکاران اجتماعی

(جهت استفاده آموزشگران و تسهیلگران)

تهیه‌کننده: دکتر پدram موسوی شندی

در تهیه بخش‌های مرتبط با مددکاری این مجموعه از جزوه آموزشی "مددکاران و حمایت از کودک در شرایط بحرانی" تألیف سرکار خانم‌ها معصومه معارف‌وند و دلارام علی استفاده شده است)

unicef

سازمان بحس‌پیری کشور

نام کتاب: راهنمای آموزش مددکاران اجتماعی - جهت استفاده آموزشگران و تسهیلگران
تهیه کننده: دکتر پدرام موسوی شندی
طراحی و صفحه‌آرایی: شرکت تبلیغاتی استیلا (س. محیط زاده)

فهرست

- ۴..... امکانات و وسایل لازم برای برگزاری این کارگاه
- ۵..... مواردی که قبل از شروع مباحث تخصصی کارگاه باید اجرا شوند
- ۷..... مواردی که بعد از پایان مباحث تخصصی کارگاه باید اجرا شوند
- ۹..... آزمون
- ۱۰..... طرح درس ها
- ۱۱..... جلسه اول: توصیه‌هایی برای مددکاران برای کار در شرایط بحرانی
- ۱۶..... جلسه دوم: تحلیل وضعیت برای حمایت از کودکان در شرایط بحرانی
- جلسه سوم: ساختار مدیریت مددکاری اجتماعی برای ارائه خدمات به
- ۲۶..... کودکان در شرایط بحرانی
- ۳۳..... جلسه چهارم: کدام کودکان بیشتر در معرض خطر هستند؟
- ۴۱..... جلسه پنجم: حمایت روانی-اجتماعی از کودکان در شرایط بحرانی
- ۴۶..... جلسه ششم: حمایت از کودکان جدا شده
- ۵۵..... جلسه هفتم: کودک‌آزاری در شرایط بحرانی؛ پیشگیری و درمان
- ۶۴..... جلسه هشتم: برنامه‌ریزی مددکاری اجتماعی در شرایط بحرانی
- ۷۱..... جلسه نهم: اقدامات اجتماع محور
- ۷۸..... منابع پیشنهادی جهت مطالعه بیشتر در زمینه تکنولوژی آموزشی

امکانات و وسایل لازم برای برگزاری این کارگاه

- پرده سفید پروژکتور
- ویدئو پروژکتور
- کامپیوتر یا Laptop
- بلندگو
- نرم افزار PowerPoint و Windows media player
- وایت بورد، ماژیک وایت بورد (در رنگ های مختلف) و تخته پاک کن
- ماژیک کلفت
- کاغذ فیلیپ چارت
- پایه فیلیپ چارت و گیره مخصوص
- خودکار و مداد
- چسب نواری
- چسب مایع
- منگنه
- کاغذ A4
- کاغذ رنگی
- برچسب رنگی کوچک
- قیچی
- دفترچه
- جزوه مرجع
- بروشور پیمان نامه حقوق کودک
- رسانه های مورد نیاز به شرح مندرج در ابتدای هر جلسه

مواردی که قبل از شروع مباحث تخصصی کارگاه باید اجرا شوند (زمان لازم: دو ساعت):

گشایش کارگاه: معمولاً توسط یکی از مسئولین صورت می‌گیرد. توجه داشته باشید که وقت زیادی به این قسمت اختصاص نیابد. بهتر است از قبل فرد مسؤل را از میزان وقت اختصاص یافته به این قسمت مطلع سازید. به علاوه ممکن است از وی بخواهید که برخی نکات مهم (مانند مشارکتی بودن کارگاه) را به شرکت‌کنندگان متذکر شود.

پیش‌آزمون: پس از ورود شرکت‌کنندگان و استقرار آنان برگه "آزمون" را به آنان بدهید. توضیح دهید که این برگه برای ارزیابی میزان افزایش آگاهی آنان تهیه شده است و دلیلی ندارد که نگران نمره پیش‌آزمون خود باشند. از آنان بخواهید که در صورت عدم تمایل به نوشتن نام خود، می‌توانند از یک کد شناسایی برای خودشان استفاده کنند. این کد را باید بخاطر بسپارند تا در هنگام انجام پس‌آزمون، در یافتن برگه خودشان مورد استفاده قرار گیرد. پس از تکمیل قسمت پیش‌آزمون برگه‌ها، آنها را تصحیح کنید و نتایج را در محل مناسبی نصب کنید.

اهداف کلی کارگاه: این اهداف می‌تواند توسط برگزارکنندگان اعلام شود. در این قسمت به هدف کلی بهزیستی و یونیسف باید اشاره شود. به سؤالات احتمالی شرکت‌کنندگان پاسخ دهید. بهتر است اهداف کلی در محل مناسبی در کارگاه نصب شود.

معارفه: روش‌های مختلفی برای معارفه وجود دارد. مهم این است که از این فرصت استفاده کنید و ضمن آشنایی، یک فضای صمیمی در بین شرکت‌کنندگان ایجاد نمایید. یک پیشنهاد این است که از هر ۲ نفری بخواهید که هر یک

مصاحبه‌ای برای ۲ دقیقه با فرد دیگر داشته باشند. سپس هر فرد طرف مقابل خود را به جمع معرفی می‌کند. از شرکت‌کنندگان بخواهید که در نحوه پرسش از یکدیگر خلاقیت به خرج دهند. خودتان هم در جمع قرار بگیرید و به طریق مشابه معرفی شوید. از افرادی که دیرتر به جمع می‌پیوندند نیز بخواهید که در زمان مناسب خود را به جمع معرفی کنند.

انتظارات و نگرانی‌ها، بررسی تجارب قبلی: با توزیع برگه‌های رنگی (۲) رنگ) از شرکت‌کنندگان بخواهید که بدون ذکر نام، انتظارات خود را در یک رنگ (مثلاً آبی) و نگرانی‌ها را در رنگ دیگر (مثلاً قرمز) بنویسند. منظور از انتظارات "این است که هر فرد بنویسد که از برگزارکنندگان یا تسهیلمان یا سایر شرکت‌کنندگان و یا حتی از خودش چه انتظار "واقع‌بینانه‌ای" دارد تا کارگاه مفید و پربراری داشته باشیم. منظور از "نگرانی‌ها" این است که مواردی که ممکن است دستیابی شرکت‌کنندگان به اهداف آموزشی را با مشکل مواجه سازد بیان کنند. نتایج این فعالیت باید توسط یکی از تسهیلمان تجزیه و تحلیل شده و به جمع ارائه شود. توجه شرکت‌کنندگان را به این واقعیت جلب کنید که برآورده شدن بسیاری از انتظارات و کاهش بسیاری از نگرانی‌ها به خود شرکت‌کنندگان برمی‌گردد.

در بررسی تجارب قبلی، از شرکت‌کنندگان حضور قبلی‌شان در کارگاه‌های مشابه را جویا شوید. در صورتی که افرادی با تجربه در بین شرکت‌کنندگان حضور دارند، از آنها خواهش کنید که شما را در بهتر شدن کیفیت کارگاه یاری دهند.

اصول کارگاه: از جمع بپرسید که "چه اصول و قوانینی را در طی ساعات کارگاه به‌کار بگیریم تا نتایج بهتری حاصل شود و کارگاه مؤثرتر باشد؟" دیدگاه هر یک

از شرکت‌کنندگان را با جملات خودشان بر روی فلیپ چارت ثبت کنید. در هر مورد بیان شده نظر جمع را جویا شوید و در صورت عدم توافق جمعی، گزینه بهتر و مناسب‌تر را جویا شوید. "اصول" را در مکان مناسبی که به خوبی قابل مشاهده باشند نصب کنید و در صورت لزوم در حین کارگاه و در روزهای آتی مواد آن را یادآور شوید. نمونه‌ای از این اصول که در یکی از کارگاه‌های آموزشی و با مشارکت شرکت‌کنندگان تهیه شده است را ملاحظه می‌فرمایید:

اصولی که در این کارگاه به آن پایبند خواهیم بود:

- به عقاید یکدیگر احترام بگذاریم؛
- موبایل‌ها خاموش باشند؛
- سر وقت باشیم؛
- خلاصه و مرتبط با موضوع صحبت کنیم؛
- مشارکت فعال داشته باشیم؛
- تجاربمان را با جمع در میان بگذاریم؛
- بلند و شمرده صحبت کنیم؛
- به نظم کلاس لطمه‌ای نزنیم

مواردی که بعد از پایان مباحث تخصصی کارگاه باید اجرا شوند (زمان لازم: یک ساعت):

برنامه عمل و آنچه پیش رو خواهد بود: بسیار مهم است که بعد از پایان کارگاه برنامه عملی تهیه شود که شرکت‌کنندگان متعهد شوند متناسب با آن برنامه عمل آموخته‌های خود را بکار گیرند. در تهیه این برنامه عمل می‌توان از دیدگاه‌های سازمان اجراکننده کمک گرفت. اگر قرار است برنامه پیگیری مشخص و یا کارگاه دیگری وجود داشته باشد، باید به روشنی برای شرکت‌کنندگان مطرح شود.

پس‌آزمون: پس از پایان کارگاه برگه‌های آزمون را با استفاده از کدها مجدداً در بین شرکت‌کنندگان توزیع کنید. سعی کنید که در طی زمان باقی‌مانده از کارگاه، برگه‌ها را تصحیح کنید و نتایج را در کنار نتایج حاصل از پیش‌آزمون نصب کنید. در صورت درخواست شرکت‌کنندگان پاسخ‌های صحیح را اعلام کنید.

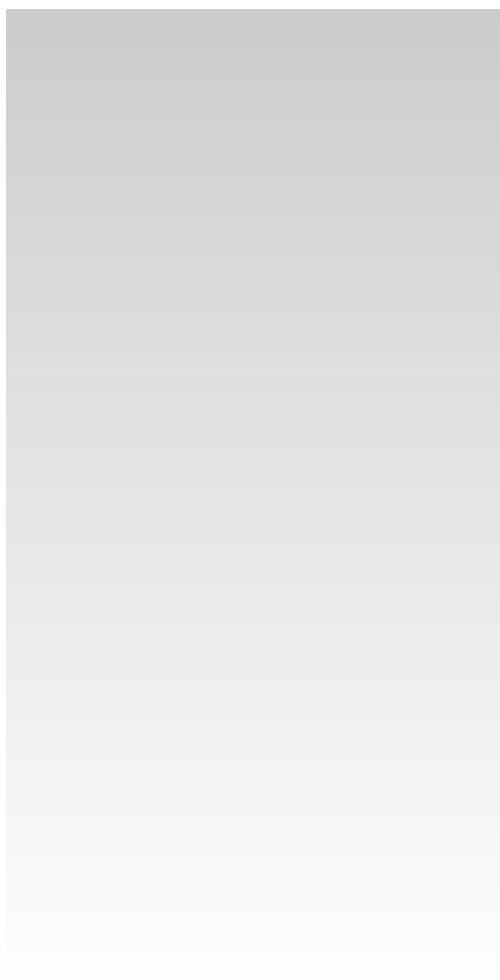
ارائه گواهی شرکت در دوره: این موضوع معمولاً برای شرکت‌کنندگان اهمیت زیادی دارد و عامل انگیزشی خوبی است. بهتر است از ابتدای کارگاه امکان ارائه گواهی شرکت در دوره را از طرف سازمان برگزارکننده جویا شوید. همچنین شروط اعطای گواهی را با شرکت‌کنندگان در میان بگذارید. در برخی از کارگاه‌ها ارائه گواهی در کارگاه پی‌گیری و پس از اطلاع از فعالیت‌های شرکت‌کنندگان صورت می‌گیرد.

اختتامیه: معمولاً با حضور برگزارکنندگان و مسئولین صورت می‌گیرد. مجدداً خاطرنشان می‌سازد که وقت زیادی نباید به این قسمت اختصاص یابد. البته گاهی اوقات این قسمت از برنامه بهترین زمان برای گفتگوی شرکت‌کنندگان با مسئولین است.

آزمون
کد شرکت‌کننده:

ردیف	گزینه‌ها	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
		مخالفم	موافقم	مخالفم	موافقم
۱	در شرایط بحرانی امکان اجرای برنامه‌های اجتماع محور وجود ندارد.				
۲	کودکان می‌توانند به عنوان تسهیلگر با مددکار همکاری کنند.				
۳	به دلیل بهم ریختن کلیه ساختارها در شرایط بحرانی، برنامه‌ها تهیه شده توسط مددکار نمی‌توانند اجرا شوند.				
۴	می‌توانیم در برنامه‌های مددکاری در شرایط بحرانی از زمان‌بندی فعالیت‌ها چشم‌پوشی کنیم.				
۵	مددکار باید برای همه مشکلات مردم آسیب‌دیده از بحران برنامه‌ریزی و اقدام نماید.				
۶	با توجه به اینکه تعداد مددکاران کم است بهتر است در شرایط بحرانی وقتشان را صرف کار تیمی نکنند.				
۷	مددکاران نیز در شرایط بحرانی تحت فشارهای روانی قرار می‌گیرند و لازم است از خود مراقبت کنند.				
۸	مددکاران موظف نیستند در شرایط بحرانی تحلیل وضعیت کنند.				
۹	مناسب‌ترین اقدام حرفه‌ای در مورد کودک آزاری درمان آن به صورت فردی است.				
۱۰	مددکاران در شرایط بحرانی باید اقدامات خود را با ستاد بحران هماهنگ کنند.				
۱۱	بهترین روش تشکیل و اداره گروه مددکاری با کودکان پس از بحران گروه‌های فعالیت هستند.				
۱۲	باید در شرایط بحرانی نزدیک‌ترین منبع تخصصی و حمایتی را برای ارجاع انتخاب و معرفی نمود.				
۱۳	آموزش کودکان برای مراقبت از خودشان در مقابل انواع آزار فقط موجب می‌شود فشار روانی آنها افزایش یابد.				
۱۴	کودک را تحت هیچ شرایطی نباید مجبور و یا تشویق به صحبت کردن در مورد خاطره‌های ناخوشایند کرد.				
۱۵	بهتر است خواهرها و برادرهایی را که والدین خود را از دست داده‌اند، در مراکز شبانه‌روزی جدای از همدیگر نگهداری کنیم.				
۱۶	هرگز نباید با اطمینان فکر کرد که یک کودک از خانواده جدا شده‌است.				
۱۷	متأسفانه نمی‌توان در مورد نوزادانی که در شرایط بحرانی از والدینشان جدا شده‌اند، اطلاعاتی کسب کرد.				
۱۸	بانک اطلاعاتی کامپیوتری ابزار بسیار موفقی در ردیابی خانواده کودکان جدا شده است.				
۱۹	باید در فواصل معین، تلاش برای ردیابی کودکان جدا شده و خانواده آنان را تجدید نمود.				
۲۰	اجتماع محلی باید در فرایند بازیبوند مشارکت داده شود.				
۲۱	فرزندخواندگی در وضعیت اضطراری ممنوع است.				
۲۲	می‌توانیم برای جستجوی سریع خانواده کودک عکس، مشخصات و آدرس او را توزیع نماییم.				
۲۳	به دلیل خطرات ناشی از بروز شرایط بحرانی مددکار موظف است کودکان جدا شده را در کوتاه‌ترین زمان ممکن از منطقه خارج نماید و در مراکز شبانه‌روزی تحت مراقبت قرار دهد.				

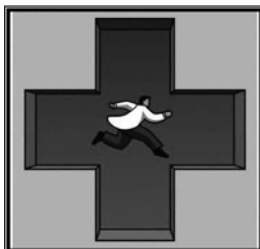
طرح درس ها

جلسه اول: توصیه‌هایی برای مددکاران برای کار در شرایط بحرانی

اهداف آموزشی:

پس از این جلسه شرکت‌کنندگان بایستی بتوانند:
❖ نکاتی که مددکاران باید در اقدامات حرفه‌ای در شرایط بحرانی مورد توجه قرار دهند بیان کنند.

زمان تخمینی لازم برای برگزاری این جلسه: ۴۵ دقیقه
ابزارهای آموزشی و امکانات مورد نیاز: پاورپوینت، رسانه ۱ و ۲

زمان / ابزار کمک آموزشی	چارچوب طرح درس
(۲ دقیقه)	<p>مقدمه: اشاره کنید که در این جلسه به برخی نکات که مددکاران باید در اقدامات حرفه‌ای در شرایط بحرانی مورد توجه قرار دهند، خواهید پرداخت و اینکه مطالب این قسمت بیشتر جنبه عمومی دارند.</p>
<p>(۳ دقیقه) رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۲ و ۳)</p>	<p>نگاه کلی بر مطالب این جلسه: با استفاده از رسانه ۱ اهداف جلسه را با فراگیران در میان بگذارید.</p>
<p>(۴۰ دقیقه) رسانه ۲</p>	<p>تمرین: شرکت‌کنندگان را به گروه‌های ۷-۸ نفره تقسیم کنید و به هر گروه رسانه ۲ را بدهید. از هر یک از گروه‌ها بخواهید که بر روی ۵ مورد از نکاتی که مددکاران باید در اقدامات حرفه‌ای در شرایط بحرانی مورد توجه قرار دهند کار کنند و نتیجه را با اجرای یک نمایش به جمع انتقال دهند. یکی از اعضای هر گروه پس از اجرای نمایش به طور خلاصه به نکات اشاره خواهد کرد. در صورت لزوم با ارائه توضیحات ضروری نکات را تکمیل کنید. پس از پایان کلیه نمایش‌ها، از شرکت‌کنندگان بخواهید که در صورت امکان چند مثال از تجربیات خود را در مورد نکات مذکور بیان کنند.</p>

رسانه ۲: نکاتی که مددکاران باید در اقدامات حرفه‌ای در شرایط بحرانی مورد توجه قرار دهند:

❖ اگر می‌خواهید به منطقه‌ای اعزام شوید که در شرایط بحرانی قرار گرفته است، قبل از ورود به منطقه اقدامات زیر را انجام دهید:

۱. در مورد منطقه بحران‌زده اطلاعات جمع‌آوری کنید. این اطلاعات می‌توانند شامل نقشه، اطلاعات جمعیت شناختی قبل بروز شرایط اضطراری، امکانات موجود در منطقه و ... باشند.
۲. در صورت امکان با مددکارانی که در منطقه حضور داشته‌اند، یا مددکاران در شهرها و استان‌های مجاور تماس گرفته و اطلاعات را از آنها دریافت کنید.

❖ لوازم ضروری برای حضور در منطقه را همراه داشته باشید. بخشی از این وسایل مانند لباس و نحوه پوشش به تناسب وضعیت آب و هوایی منطقه متفاوت هستند. کیسه خواب، عینک آفتابی، کیسه نایلونی، جعبه کمک‌های اولیه، نقشه، ساعت، قطب نما، کپی کارت ملی و ...

❖ از همراه بردن لوازم غیرضروری خودداری کنید. بخصوص هیچ نوع جواهر یا زینت آلات گران‌قیمت را همراه خود نبرید.

❖ وسایل خاصی را که برای کار با گروه هدف‌تان (و در این مورد خاص، کودکان) نیاز دارید و احتمال می‌دهید در منطقه بحران‌زده در اختیارتان نباشد، همراه خود ببرید.

❖ یک مددکاران اجتماعی باید به خاطر داشته باشد که نمی‌تواند همه مشکلات را یکباره پیگیری و برطرف کند. پرداختن به موضوعات و مشکلات متعدد که گاه ارتباط زیادی هم با یکدیگر ندارند، علی‌رغم صرف انرژی فراوان به نتیجه‌های کم و گاهی نامناسب می‌انجامد. لذا توصیه می‌شود بر اقدامات خاصی متمرکز شوید و هدفمند حرکت کنید. مأموریت‌ها و اهداف سازمان یا مؤسسه‌ای که شما را به منطقه اعزام نموده است باید در دستور کارتان قرار گیرند.

❖ علی‌رغم این که مردم در مناطق بحران زده با محدودیت‌های بسیاری روبرو هستند، مددکار نباید توانایی‌های آنها را در همکاری برای به سامان کردن اوضاع نادیده بگیرد. با اولویت به روش‌های توانمندسازی مبتنی بر جامعه بپردازید.

❖ از حداقل امکانات در منطقه بیشترین بهره را ببرید و مردم را نیز به این کار تشویق کنید.

❖ به مردم وعده‌های غیرواقعی ندهید.

❖ در مناطقی که با بحران روبرو شده‌اند و ساختارهای نظارت و کنترل در آنها هنوز بازسازی نشده‌اند، حتی کسانی که برای کمک وارد منطقه می‌شوند، در معرض خطر قرار دارند. از این رو در اقدامات خود شرایط خاص منطقه را در نظر بگیرید. اگرچه این توجه نباید به احتیاط‌های بیش از اندازه و بی‌مورد منجر شود به گونه‌ای که حضور مددکاران در منطقه ناکارآمد شود. بهتر است زمانی که تنها هستید، به مکان‌های ناآشنا نروید. در قالب گروه‌های حداقل ۲ یا

۳ نفری و تا حد امکان مجهز به وسایل ارتباطی مانند بی‌سیم یا تلفن همراه به گشت‌های دوره‌ای در منطقه بحران زده پردازید. بهتر است از راهنمای محلی برای این مورد کمک بگیرید و حتماً سازمان متبوعتان را از مسیر و مقصدتان مطلع نمایید.

❖ به صورت تیمی کار کنید. منظور از تیم دو نوع مشخص تیم است:

۱. گروهی از مددکاران اجتماعی که برای دستیابی به اهداف مشخصی با یکدیگر همکاری می‌نمایند.

۲. همکاری با سایر افراد و گروه‌های حرفه‌ای

❖ هر تیم مددکاران باید یک سرپرست داشته باشد. معمولاً این مددکار به دلیل تجربه بیشتر و مهارت‌ایش در اداره تیم توسط سازمان یا مؤسسه متبوع انتخاب و معرفی می‌شود. در غیر این صورت تیم می‌تواند یکی از اعضای خود به این منظور انتخاب نماید. بدین ترتیب هماهنگی میان اعضا و ارتباط تیم با رده‌های بالاتر سازمان و سایر سازمان‌ها به عهده سرپرست تیم خواهد بود.

❖ از فعالیت‌های خود گزارش تهیه کنید و آنها را طبقه‌بندی و نگهداری نمایید.

❖ توصیه می‌شود بخصوص در شرایط بحرانی نه به عنوان یک فرد بلکه به عنوان مددکار اجتماعی که با سازمان یا مؤسسه خاصی همکاری می‌نماید، فعالیت کنید.

❖ افراد حرفه‌ای نیز در شرایط بحرانی فشارهای روانی را تحمل می‌کنند. در واقع آنها نیز دارای محدودیت‌هایی هستند. بی‌توجهی

به این محدودیت‌ها علاوه بر اینکه سلامت خود فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد، موجب افت کیفیت خدمات حرفه‌ای خواهد شد. از این رو توصیه می‌شود به تغذیه، استراحت و خواب خود توجه داشته باشید. اگر می‌توانید در دفترچه‌ای احساسات خود را بنویسید. این روش می‌تواند در مواردی تحمل فشارهای روانی را در شما افزایش دهد. زمانی را همراه دوستان و همکارانتان صرف شوخی، خنده و انجام کارهای لذت بخش کنید. مهم است که این کار را به صورتی انجام ندهید که موجب رنجش افراد محلی آسیب‌دیده و سوگوار گردد.

❖ ورزش کنید و از روش‌های آرام‌سازی استفاده نمایید.

جلسه دوم: تحلیل وضعیت برای حمایت از کودکان در شرایط بحرانی

اهداف آموزشی:

- ❖ پس از این جلسه شرکت‌کنندگان بایستی بتوانند:
- ❖ ضرورت و هدف از تحلیل وضعیت برای حمایت از کودکان در شرایط بحرانی را بیان کنند.
- ❖ افراد/سازمان‌های مسؤل در انجام تحلیل وضعیت را ذکر کنند.
- ❖ زمان انجام تحلیل وضعیت را تشخیص دهند.
- ❖ مواردی را که باید در تحلیل وضعیت حمایت از کودکان در شرایط بحرانی مورد توجه قرار گیرند، برشمرند.
- ❖ روش‌های مورد استفاده در تحلیل وضعیت را ذکر کنند.
- ❖ مفهوم و چگونگی انجام ارزیابی سریع رایان کرده و تفاوت‌های آن را با تحلیل وضعیت عمیق ذکر کنند.

زمان تخمینی لازم برای برگزاری این جلسه: ۱۰۰ دقیقه

ابزارهای آموزشی و امکانات مورد نیاز: وایت بورد، ماژیک وایت بورد، پاورپوینت،

رسانه ۱ و ۲

زمان / ابزار کمک آموزشی	چارچوب طرح درس
<p>(۲۰ دقیقه)</p> <p>وایت بورد، ماژیک وایت بورد</p>	<p>مقدمه:</p> <p>جملات زیر را بر روی وایت بورد بنویسید و آن را با صدای بلند بخوانید. از شرکت کنندگان بپرسید که کدامیک از بخش های این تعریف از نظر آنها اهمیت بیشتری دارد و چرا؟ (بارش افکار). نظرات ابراز شده را روی فیلیپ چارت بنویسید.</p> <p>منظور از تحلیل وضعیت برای حمایت از کودکان در شرایط بحرانی فرایند جمع آوری اطلاعات برای مشخص کردن وضعیت کودکان است. تحلیل وضعیت باید اطلاعات زیر را در اختیار بگذارد:</p> <ul style="list-style-type: none"> - کدامیک از حقوق کودکان آن چنان که باید مورد توجه قرار نگرفته اند؟ - حقوق کدام گروه از کودکان مورد توجه لازم قرار نگرفته است؟ - آزار، غفلت و خشونت در کجا در مورد کودکان اتفاق می افتد؟ - دامنه آزارها و خشونت ها چقدر گسترش یافته است؟ - چه منابع و امکاناتی در اجتماع محلی برای رفع مشکل وجود دارد؟ <p>سپس از شرکت کنندگان بخواهید تا با توجه به موارد بیان شده، در مورد اهمیت و هدف از تحلیل وضعیت در شرایط بحرانی نظر خود را بیان کنند. بحث را جمع بندی کرده، با ذکر مثال پایان دهید.</p>
<p>(۵ دقیقه)</p> <p>رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۴ و ۵)</p>	<p>نگاه کلی بر مطالب این جلسه:</p> <p>یک مرور کلی از مباحثی که در این جلسه قرار است تدریس شود، ارائه کنید. با استفاده از رسانه اهداف جلسه را با فراگیران در میان بگذارید و به سؤالات احتمالی پاسخ دهید.</p>
<p>(۳۰ دقیقه)</p> <p>رسانه ۱- (پاورپوینت اسلاید ۱۳-۶)</p>	<p>ارائه مطالب:</p> <p>سرفصل هایی که در این قسمت بایستی ارائه شوند عبارتند از:</p> <ul style="list-style-type: none"> • تحلیل وضعیت توسط چه کسانی و در چه زمانی باید انجام شود؟ • مواردی که باید در تحلیل وضعیت حمایت از کودکان در شرایط بحرانی مورد توجه قرار گیرند. • روش های مورد استفاده در تحلیل وضعیت. • مفهوم و چگونگی انجام ارزیابی سریع و تفاوت آن با تحلیل وضعیت عمیق.
<p>(۴۰ دقیقه)</p> <p>رسانه ۳- نمونه فرم تحلیل وضعیت سریع و نمونه فرم مرور کلی بر وضعیت کودکان و مراقبین آنها و خطراتی که آنها را تهدید می کنند</p>	<p>تمرین:</p> <p>کارگروهی: به کلیه شرکت کنندگان نمونه فرم های تحلیل وضعیت سریع و مروری کلی بر وضعیت کودکان و مراقبین آنها و خطراتی که آنها را تهدید می کنند را بدهید. سپس آنها را به ۴ گروه تقسیم کنید و از ۲ گروه بخواهید که نمونه فرم تحلیل وضعیت سریع و ۲ گروه دیگر نمونه فرم مروری کلی بر وضعیت کودکان و مراقبین آنها و خطراتی که آنها را تهدید می کنند را بررسی کرده، مواردی را که لازم می دانند به فرم ها اضافه کنند. به سؤالات احتمالی شرکت کنندگان پاسخ دهید.</p> <p>پس از پایان کار گروهی، از گروه بخواهید تا نتیجه کار گروهی را به جمع ارائه دهند.</p>
<p>(۵ دقیقه)</p> <p>رسانه ۴ (خوراک فکر)</p>	<p>خلاصه:</p> <p>یک بار دیگر جملات مطرح شده در ابتدای جلسه (نوشته شده بر روی وایت بورد) را بخوانید و سپس با اشاره به اهمیت تحلیل وضعیت در شرایط بحرانی، خلاصه ای از مطالب درس را ارائه دهید. رسانه ۴ را به عنوان خوراک فکر توزیع کرده و به اهمیت مشارکت کودکان اشاره کنید. به عنوان جلسه بعدی اشاره کنید.</p>

رسانه ۳

نمونه فرم تحلیل وضعیت سریع حمایت از کودکان در شرایط بحرانی^۱

این فرم توسط مددکاران تکمیل می‌شود و باید تلاش بر این باشد که تمام جزئیات و سئوالات آن پاسخ داده شوند چرا که بر اساس این اطلاعات برنامه کوتاه مدت مددکاران برای حمایت از کودکان در شرایط بحرانی تهیه می‌شود.
❖ در این فرم منظور از کودکان کلیه افراد زیر ۱۸ سال است.

تاریخ تکمیل فرم: نام و نام خانوادگی تکمیل کننده فرم:

سازمان یا مؤسسه متبوع

مشخصات منطقه:

نام:

موقعیت جغرافیایی:

روستا شهر شهرستان

تعداد کل جمعیت منطقه قبل از بحران:

تعداد کل جمعیت منطقه پس از بحران (تخمینی):

تعداد کودکان منطقه قبل از بحران:

تعداد کودکان منطقه پس از بحران (تخمینی):

از چه منابعی برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده کردید؟

میزان صحت اطلاعات را چقدر ارزیابی می‌کنید؟

کم متوسط زیاد

• خطرناکی که کودکان را در منطقه تهدید می‌کند:

آیا از روانی که وضعیت بحرانی رخ داده گزارشی از موارد زیر به دست رسیده است؟

فوت یا کشته شدن کودکان هیچ موردی گزارش نشده است

رخصی شدن کودکان هیچ موردی گزارش نشده است

گم شدن کودکان هیچ موردی گزارش نشده است

قار کودکان هیچ موردی گزارش نشده است

رخصی شدن به دلیل انفجار مین‌های زمینی هیچ موردی گزارش نشده است

آیا مسئول مشخصی در مورد مین‌های زمینی وجود دارد؟

۱) مشاور، کوشش‌ها را با تیم مشخصی از پرسنل آموزش در آن منطقه برای تهیه سریع فرم‌های مختلف می‌راند. به کتاب شرایط سرگیا را تهیه کنید. خلاصه فرم‌های که ترکیبی‌های مشخصه وجود نداشته است. در صورت موجود بودن موضوع را می‌توانید حذف کنید.

• دستیابی به خدمات اولیه:

آیا کودکانی هستند که به امکانات و خدمات زیر دسترس نداشته باشند؟ بخصوص کودکانی که آسیب‌پذیرتر هستند (مانند کودکان جدا شده، کودکان خیابانی، دختران، کودکان معلول، کودکانی که در خانوارهای زن سرپرست زندگی می‌کنند، کودکان اقلیت‌ها و کودکانی که در مراکز شبانه‌روزی نگهداری می‌شوند).

- غذا بله خیر اگر بله چه کسانی؟ .....
- آب بله خیر اگر بله چه کسانی؟ .....
- مریناه بله خیر اگر بله چه کسانی؟ .....
- مراقبت‌های بهداشتی بله خیر اگر بله چه کسانی؟ .....
- آموزش بله خیر اگر بله چه کسانی؟ .....
- این موارد به مسئولین مربوطه گزارش شده است؟ بله خیر
- به چه مناطقی گزارش شده است؟ .....

• کودکان جدا و گمشده:

منظور از کودک جدا شده کودکی است که پس از پرور بحران بدون مراقبت والدین یا سرپرست قانونی خود زندگی می‌کند اما ضرورتاً از بستگان خود جدا نشده است. بنابراین احتمال دارد کودکان جدا شده با سایر افراد بزرگسال خانواده زندگی کنند.

آیا گزارشی از مولد زیر به دست رسیده است؟

- کودکان جدا شده: هیچ موردی گزارش نشده است تعداد کم تعداد زیاد
- خانواده‌هایی که فرزندانشان را گم کرده‌اند: هیچ موردی گزارش نشده است تعداد کم تعداد زیاد
- کودکانی که به منطقه امن فرستاده شده‌اند: هیچ موردی گزارش نشده است تعداد کم تعداد زیاد
- آیا حاجبایی جمعیتی قابل توجه در منطقه اتفاق افتاده است؟ بله خیر
- آیا خانواده‌ها معمولاً با یکدیگر حاجبا می‌شوند؟ بله خیر
- آیا گروه‌هایی از کودکان وجود دارند که بدون سرپرستی بزرگسالان زندگی کنند؟ بله خیر
- آگر بله آیا در میان آنها کودکان زیر ۵ سال نیز حضور دارند؟ بله خیر
- آیا بزرگسالانی وجود دارند که مسئولیت مراقبت از گروه بزرگی از کودکان را به عهده گرفته باشند؟ بله خیر
- بیشتر توضیح دهید:

کدام ملوکان‌ها از کودکان جدا شده مراقبت می‌کنند؟

• کودکانی که به گروه‌های نظامی پیوسته‌اند:

- آیا گزارشی در مورد کسانی که در درگیری‌های اخیر در گروه‌های نظامی حضور داشتند، وجود دارد؟
- هیچ موردی گزارش نشده است تعداد کم تعداد زیاد
- آیا گزارشی در مورد دخترانی که در درگیری‌های اخیر در گروه‌های نظامی حضور داشتند، وجود دارد؟
- هیچ موردی گزارش نشده است تعداد کم تعداد زیاد
- این کودکان چقدر به درگیری‌ها نزدیک بودند؟

برای این کودکان چه اتفاقی افتاده است؟

- به خانه برگشته‌اند
- در درگیری‌ها زخمی شده‌اند
- اسیر شده‌اند
- هنوز از آنها خبری نیست

• کودکانی که در مراکز شبانه‌روزی نگهداری می‌شوند:

آیا در مراکز ریز کودک وجود دارد؟

- مراکز نگهداری از کودکان کم‌توان بله خیر
- مراکز نگهداری کودکان بی‌سرپرست بله خیر
- کانون اصلاح و تربیت بله خیر
- زندانبزرگسالان بله خیر

سایر .....

تعداد کودکانی که در مراکز نگهداری می‌شوند چقدر تخمین زده می‌شود؟

- ۱۰ تا ۵۰
- ۵۰ تا ۱۰۰
- بیش از ۱۰۰

آیا کارکنان مراکز حضور دارند و از کودکان مراقبت می‌کنند؟ بله خیر

آیا آنها به اندازه کافی آب و غذا در اختیار دارند؟ بله خیر

لطفاً نام و نشانی مراکزی را که کودکان در آنها نگهداری می‌شوند، پشت صفحه بنویسید.

• سایر موارد:

آیا مورد قابل دگرزی در مورد حمایت از دختران وجود دارد که در بالا به آنها اشاره نشده باشد؟

آیا مورد قابل دگرزی در مورد حمایت از پسران وجود دارد که در بالا به آنها اشاره نشده باشد؟

لطفاً نام کلیه سازمان‌هایی را که در مورد حمایت از کودکان در منطقه فعال هستند، بنویسید.

از پشت صفحه برای توضیحات بیشتر استفاده کنید.

مووری کلی در وضعیت کودکان و مراقبین آنها و خطراتی که آنها را تهدید می‌کنند

علاوه بر مشخصات منطقه، تعداد و ترکیب جمعیتی، نحوه تامین نیازهای اولیه (گب سالم، غذا، پوشاک و سرپناه) و نظائر آن، برای ترسیم وضعیت روانی-اجتماعی کودکان و نوجوانان پریشانه و چنگ لیست‌ها در زمینه‌های زیر تهیه می‌شوند:

فرهنگ منطقه:

- ❖ زبان، منب و آداب و رسوم
- ❖ واژه‌های محلی که برای کودکان در سنین مختلف، شرایط عاطفی متفاوت و ... بکار گرفته می‌شوند.
- ❖ رسوم محلی و اقداماتی که در مورد کودکان انجام می‌گرفته با بر آنها تأثیر می‌گذاشته است. آیا این رسوم پس از پرور شرایط بحرانی تسخیر کرده‌اند؟ اگر بله، چه تسخیری؟
- ❖ روش‌های فرزند پروری
- ❖ افراد تأثیر گذار محلی به صورت سنتی
- ❖ ساختار و نقش خانواده
- ❖ نقش و نگرش در مورد کودکان و نوجوانان (به تفکیک جنس) در خانواده و اجتماع محلی
- ❖ اقدامات بهداشتی و اعتقاداتی که به کودکان مربوط می‌شود با بر آنها تأثیر می‌گذارد
- ❖ نحو سیاسی حاکم بر منطقه و تأثیر آن بر کودکان
- ❖ بلری و سرگرمی‌ها

وضعیت نوجوانان (سنین راهنمایی و دبیرستان)

- ❖ نقش و موقعیت آنها در جامعه در گذشته و حال
- ❖ اقدام به رفتارهای پرخطر
- ❖ دانش و رفتار سلامت جنسی
- ❖ نوجوانان چگونه خود را چگونه پیش بینی می‌کنند؟
- ❖ نحوه سپری کردن اوقات برنامه‌ها و فرصت‌های فراهم شده در اجتماع
- ❖ شناخت اجتماع از دوره نوجوانی و شرایط و نیازهای خاص این دوره
- ❖ در چه سنی آنها را به عنوان جوان می‌بنینند؟
- ❖ رابطه جوانان و کودکان چگونه است؟
- ❖ فرصت‌های تحصیلی و شغلی
- ❖ آیا به نظرات آنها در فرآیند تصمیم‌گیری بها داده می‌شود؟

خطراتی که کودکان را تهدید می‌کنند:

- ❖ خشونت خانگی و سایر تهدیدهای غیرجنسی
- ❖ تجاوز
- ❖ بهره‌کشی جنسی
- ❖ کم‌رویی
- ❖ خطر جدایی
- ❖ سوءمصرف مواد
- ❖ اردو چلهای رودهنکام و اجباری
- ❖ تنبیه بدنی با سایر روش‌های منفی فرزندپروری
- ❖ خطرات محیطی مانند خشکسالی، زلزله و ...
- ❖ تنش‌های سیاسی و درگیری‌های قبیله‌ای و ...
- ❖ فحشا با رابطه جنسی محافظت نشده در دوره نوجوانی
- ❖ خشونت جنسی (دختران با پسران)
- ❖ کار کودکان بخصوص دختران
- ❖ ارتکاب جرائم
- ❖ ابتلا به ایدز و بیماری‌های مقاربتی

شناسایی گروه‌های کودکان در معرض خطر

- ❖ کودکانی که از مراقبت توسط سرپرستان خود محروم شده‌اند بخصوص کودکان جدا شده و کودکان فرزند خوانده
- ❖ کودکانی که در مراکز شبانه‌روزی نگهداری می‌شوند
- ❖ کودکانی که در خانواده‌های زن سرپرست با فقط با پدر خود زندگی می‌کنند.
- ❖ کودکان بزه‌کار
- ❖ کودکان اقلیت‌ها
- ❖ کودکان بنام‌نده و بی‌خانمان
- ❖ کودکان دورگه
- ❖ کودکان معناد
- ❖ کودکانی که دچار معلولیت جسمی حرکتی، ذهنی یا روانی هستند.
- ❖ بیوتگان حیوان
- ❖ کودکان شیرخوار
- ❖ مادران مجرد
- ❖ کودکانی که عضو گروه‌های نظامی هستند
- ❖ کودکان مبتلا به ایدز یا کودکانی که والدین آنها مبتلا به این بیماری هستند.
- ❖ کودکان بی‌سرپرست
- ❖ کودکان محروم از لرادی
- ❖ خانواده‌هایی که کودک سرپرستی آن را به عهده‌دار
- ❖ کودکانی که دارای سرپرست معلول، بیمار یا سالمند هستند.
- ❖ دختر بچه‌ها
- ❖ کودکان کار و خیابان
- ❖ کودکان نامشروع
- ❖ کودکان بدون تابعیت
- ❖ کودکان بدون هویت

گوسیم نقشه عناصر و استعدادهایی که امکان دستیابی به محیط حامی کودک را فراهم می‌کنند.
به عناصر کلیدی و راهبردی در ایجاد محیط حامی کودک توجه کنید:

- ❖ آداب، سنن، عقاید، اقدامات و ارزش‌ها
- ❖ خدمات خصوصی و عمومی و توانمندی‌های حرفه‌ای که برای حمایت از کودکان و بلساری از قبل وجود داشته، ایجاد شده‌اند و با امکان ایجاد آنها وجود دارد.
- ❖ سیستم‌های حمایتی که به صورت غیر رسمی و مبنی بر اجتماع محلی برای حمایت از کودکان بوجود آمده یا از قبل وجود داشته‌اند.
- ❖ مشارکت کودکان
- ❖ نقش قدرت‌های محلی، ملی و بین‌المللی

رسانه ۴ خوراک فکر

کفش‌هاشو پاش کرد و توپش رو برداشت و دوید به سمت در حیاط. باز طبق معمول از عجله‌ای که داشت بند کفششو درست نبسته بود و بند کفشش زیر پاش گیر کرد و محکم خورد زمین.

- چی شد؟! لعنت بر شیطان! چته پسر؟ کجا با این عجله؟

بلند شد و بند کفششو محکم کرد و دوید توی کوچه... و صدای مامان که هنوز داشت غرغر می‌کرد، اما دیگه چیزی نمی‌شنید.

یه هفته‌ای می‌شد که انتظار این روز رو کشیده بود. وقتش شده بود که به بچه‌های آلاله نشون بدن که اونها توی بازی قویترین. آلاله دو تا کوچه بالاتر بود و بچه‌های شیطان و لجبازی داشت که خیلی توی بازی ادعاشون می‌شد.

به کوچه پشتی که رسید پیچید توی محوطه پشت خرابه.

پشت خرابه یه محوطه باز بود که سال‌ها بود همونطور دست نخورده مونده بود و ظاهراً صاحبی نداشت. کناره‌هاش پر شده بود از زباله و با این حال اونها وسط اون شلوغی یه راه باز کرده بودن و اونجا فوتبال بازی می‌کردن و حالا اون روز مسابقه نهایی برگزار می‌شد اونهم با بچه‌های کوچه آلاله. بلند فریاد زد:

- بیابین توپ رو آوردم ...

... که ناگهان سر جاش می‌خکوب شد.

بچه‌ها یه گوشه ایستاده بودن و به جلو خیره شده بودن امتداد نگاهشون رو دنبال کرد.. چند تا مرد در حالی که دفتر دستکی دستشون بود توی محوطه دور خودشون می‌چرخیدن.

- چه خبره؟!

- مأمورهای شهرداری‌ن. می‌گن که می‌خوان دور محوطه دیوار بکشن.

- آخه چرا؟! ... بیخود می‌کنن...

- می‌گن اینجا شده آشغال‌دونی. همه آشغال‌هاشون رو اینجا می‌ریزن. می‌گن این کار واسه سلامت خودتون بهتره.

- اما آخه!!... خوب پس ما کجا بازی کنیم؟

عصر بچه‌ها بالای پشت بوم امامزاده دور هم جمع شدن.

- ما نباید بذاریم

- خوب چیکار می‌تونیم بکنیم؟

- خوب راست می‌گن اونجا پر از آشغال شده و بوی گند همه محله رو برداشته.

- این درست اما تقصیر ما چیه؟ تکلیف بازی ما چی می‌شه؟ ما که جز این زمین جایی واسه بازی نداریم!

همینطور داشت به بچه‌ها نگاه می‌کرد که چطور ناراحتیشون رو توی صداشون می‌ریختن. این جووری نمی‌شد؛ نباید دست روی دست می‌داشتن. اون زمین صاحب نداشت و شاید هم صاحب واقعی اون زمین بچه‌های اون محل بودن.

بلند شد و رفت لبه دیوار بوم نشست و توی کوچه سرک کشید. از اون بالا عباس آقا بقال محل رو دید که داشت جلو مغازش رو آب پاشی می‌کرد. چشمش افتاد به بشکه‌های آبی رنگ تُرشی که عباس آقا جلو مغازه گذاشته بود تا کسی جلو مغازه ماشین پارک نکنه و پشت شیشه رویِ یه مقوای بزرگ نوشته بود: "لطفاً پارک نکنید؛ بار تخلیه می‌شود".

***

- ماشین رو همین جا نگه دار. زودتر کار متراژ زمین رو تموم کنین. باید تا ظهر گزارش رو تحویل بدیم ...

و از ماشین پیاده شدن اما همونجا جلو ماشین خشکشون زد. بچه‌های محل همه با هم توی زمین این طرف و اون طرف می‌دویدن.

- چه خبره؟ مسابقه‌اس؟

- نه!!... انگاری دارن...!!

همه بچه‌ها جمع شده بودن حتی بچه‌های آلاله و داشتن تند و تند آشغال‌های توی محوطه رو جمع می‌کردن و کف زمین رو صاف و تمیز می‌کردن. همین‌طور که محو تماشای تلاش بچه‌ها شده بودن یه مقوای بزرگ از دور توجه اون‌ها رو به خودش جلب کرد "محل بازی کودکان، لطفاً آشغال نریزید!"

(فتانه یقطین)

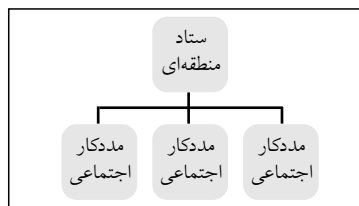
جلسه سوم: ساختار مدیریت مددکاری اجتماعی برای

ارائه خدمات به کودکان در شرایط بحرانی

اهداف آموزشی:

پس از این جلسه شرکت‌کنندگان بایستی بتوانند:

- ❖ مفهوم مدیریت بحران را بیان کنند.
- ❖ ضرورت و ساختار مدیریت اقدامات حرفه‌ای مددکاری اجتماعی را تشریح کنند.
- ❖ ترکیب اعضای ستادها را ذکر کنند.
- ❖ وظایف ستادها، مددکاران اجتماعی، پایگاه‌های اجتماعی و تسهیل‌گران محله‌ای را برشمرند.
- ❖ نیازهای آموزشی تسهیل‌گران در دوره‌های امداد فوری، ساماندهی و بازسازی را بیان کنند.
- ❖ نکات مهم برای انتخاب تسهیل‌گران محله‌ای را ذکر کنند.

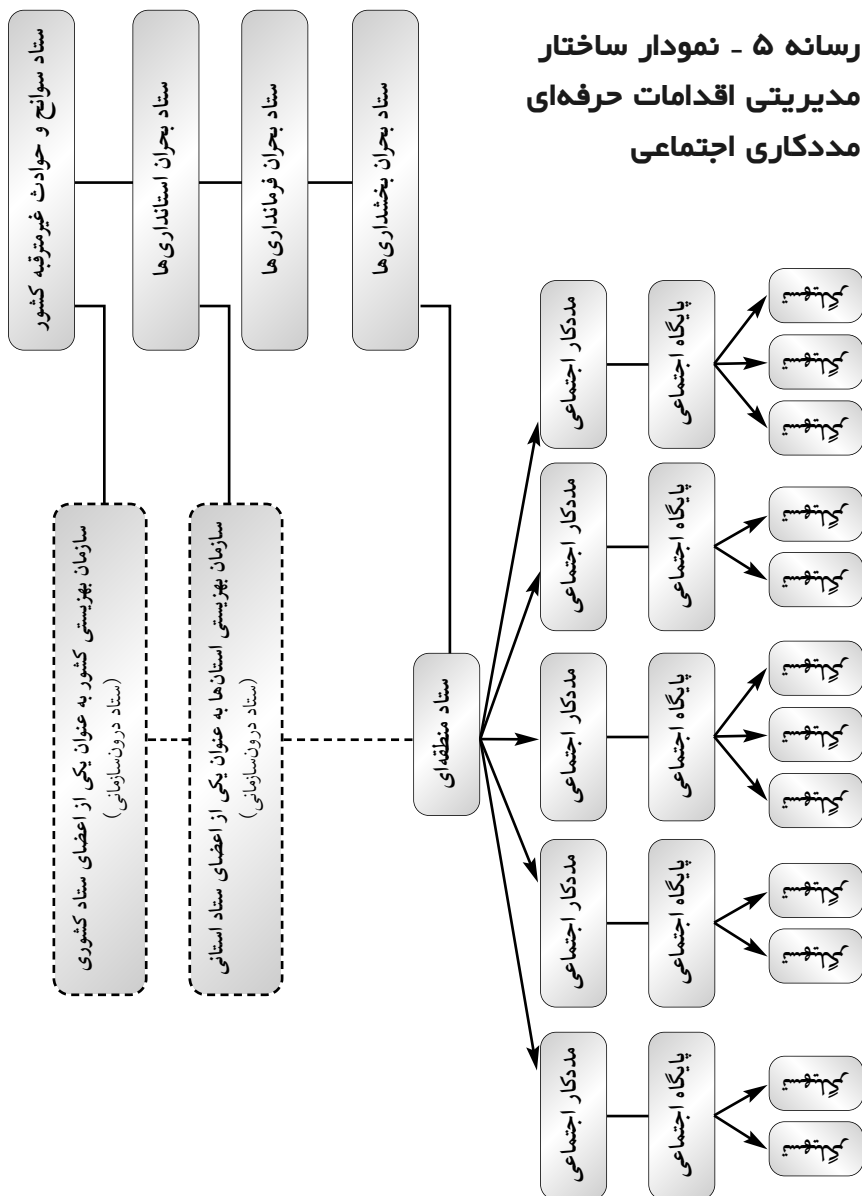
زمان تخمینی لازم برای برگزاری این جلسه: ۱۰۰ دقیقه

ابزارهای آموزشی و امکانات مورد نیاز: برگه فلیپ چارت و مائیک، پاورپوینت،

رسانه ۱، ۵، ۶، ۷، ۸، چسب مایع

زمان / ابزار کمک آموزشی	چارچوب طرح درس
<p>(۵ دقیقه) رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۱۴ و ۱۵)</p>	<p>مقدمه: مختصراً در مورد فرایند مدیریت بحران، مدیریت ملی بحران، نقش قوه مجریه، نمایندگان منطقه‌ای حاکمیت و طرح‌های عملیاتی حادثه به شکل متمرکز صحبت کنید. به نقش اجتماع محلی و سازمان‌های غیردولتی نیز با ذکر مثال اشاره کنید. از رسانه ۱ (پاورپوینت، اسلاید ۱۴ و ۱۵) در تعریف فرایند مدیریت بحران استفاده کنید.</p>
<p>(۱۰ دقیقه) رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۱۶)، رسانه ۵ (نمودار ساختار مدیریتی اقدامات حرفه‌ای مددکاری اجتماعی)</p>	<p>نگاه کلی بر مطالب این جلسه: با استفاده از رسانه ۱ اهداف جلسه را با فراگیران در میان بگذارید. سپس رسانه ۵ (نمودار ساختار مدیریتی اقدامات حرفه‌ای مددکاری اجتماعی) را در بین هر یک از شرکت‌کنندگان توزیع کنید و یک مرور و توضیح کلی از این نمودار ارائه دهید.</p>
<p>(۳۰ دقیقه) رسانه ۶ (جملات درست یا غلط) رسانه ۵ (نمودار ساختار مدیریتی اقدامات حرفه‌ای مددکاری اجتماعی)</p>	<p>ارائه مطالب : کارجمعی: در یک سوی اطاق بر روی یک برگه واژه «درست» و بر روی برگه دیگر واژه «نادرست» را نوشته بچسبانید. از شرکت‌کنندگان بخواهید که به جملاتی که شما از رسانه ۶ می‌خوانید با دقت گوش دهند (بهتر است جملات را درشت بر روی فیلپ چارت نوشته و هنگام خواندن تک‌تک نمایش دهید) و بسته به درستی و نادرستی عبارت در محلی نزدیک به کاغذ مناسب بایستند. پس از خواندن هر جمله نظر چند نفر را در مورد علت انتخابشان پرسید و نهایتاً جواب درست را اعلام کنید و توضیح دهید. برای توضیح برخی پاسخ‌ها از رسانه ۵ (نمودار ساختار مدیریتی اقدامات حرفه‌ای مددکاری اجتماعی) که توزیع شده است کمک بگیرید.</p>
<p>(۵۰ دقیقه) رسانه ۸ (کارت‌های بریدنی) رسانه ۷، رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۲۱-۱۷)</p>	<p>تمرین: از رسانه ۸ سه نسخه تهیه کنید و کارت‌های بریدنی آن را بفرستید بطوری که سه دسته کارت مشابه داشته باشید. حاضرین را به ۳ گروه تقسیم کنید و به هر گروه یک دسته از کارت‌ها را بدهید. از هر گروه بخواهید تا پس از بحث و گفتگو کارت‌ها را بر جای مناسب خود بر روی فیلپ چارتی که از رسانه ۷ می‌کشند بچسبانند. گروه‌ها را در تعیین مکان درست کارت‌ها راهنمایی کنید. نهایتاً از نماینده هر گروه بخواهید تا در مورد مکان درست و محتوای ۳ تا از کارت‌ها توضیح دهد (مجموعاً هر ۹ کارت توضیح داده خواهند شد). به سوالات احتمالی پاسخ دهید. سپس با استفاده از رسانه ۱ (پاورپوینت، اسلاید ۲۱-۱۷) نکات مهم در آموزش و انتخاب تسهیل‌گران محلی را مطرح کنید.</p>
<p>(۵ دقیقه)</p>	<p>خلاصه: در جمع‌بندی مباحث این جلسه اشاره کنید که ساختار مدیریتی پیشنهاد شده امکان مدیریت نیمه‌متمرکز را به خوبی فراهم می‌کند. چرا که ساختار ارتباطی فقط از بالا به پایین تعریف نشده است و اقدامات و پیشنهادات رده‌های پایین ساختار در تصمیم‌گیری‌های ستادی تأثیر می‌گذارد. استفاده از عناصر محلی و در نظر گرفتن سهم آنها در فرایند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی می‌تواند عاملی تعیین‌کننده برای کارآمدی بیشتر ساختار مدیریتی باشد.</p>

رسانه ۵ - نمودار ساختار مدیریتی اقدامات حرفه‌ای مددکاری اجتماعی

رسانه ۶ : جملات درست یا غلط

در رویکرد مؤسسه‌ای مددکار باید در قالب یک مؤسسه یا سازمان به ارائه خدمت بپردازد. این مؤسسه است که گروه یا گروه‌های هدف مددکار را تعیین می‌کند، امکانات لازم را برای اقدامات مددکاری فراهم می‌آورد و در عین حال محدودیت‌هایی را نیز به مددکار تحمیل می‌کند. (ص)

در صورتی که مدیریت در زمان امداد و نجات به صورت متمرکز عمل کند، نجات جان انسان‌ها با مشکل جدی مواجه می‌شود. (غ)

منابع قدرت بالادستی که باید اجرای برنامه‌ها در منطقه بحران‌زده را با آنها هماهنگ نمود، در شرایط بحرانی متفاوت می‌شوند. (ص)

"ساختار مدیریتی اقدامات حرفه‌ای مددکاری اجتماعی در ایران" به صورت متمرکز پیش‌بینی شده است. در این چارچوب به ضرورت متمرکز عمل کردن در مراحل اولیه و همچنین کلیه مراحل بعدی توجه شده است. (غ)

رویکرد مددکاری مؤسسه‌ای در ساختار "مدیریتی اقدامات حرفه‌ای مددکاری اجتماعی در ایران" غالب است و به همین دلیل بیشترین ارتباط مددکاران با مردم در نظر گرفته شده است. (غ)

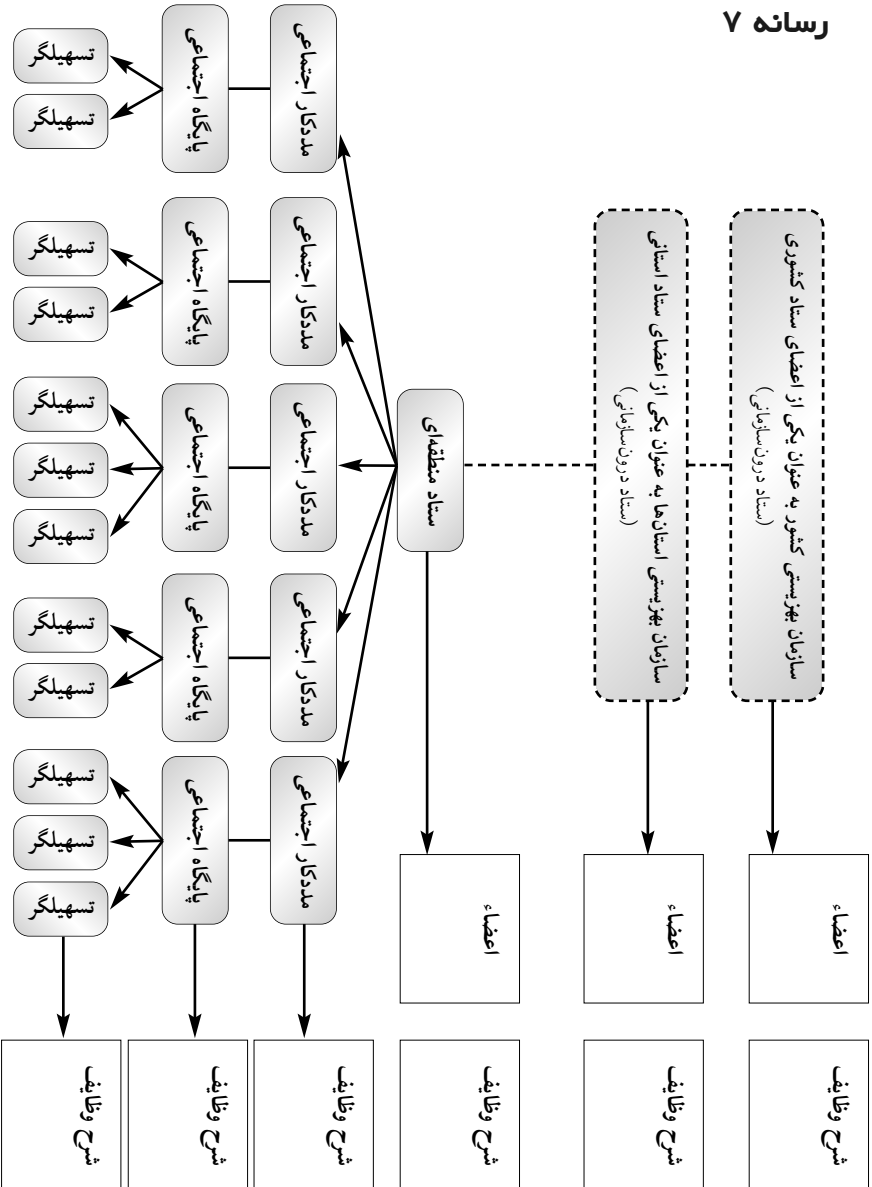
مددکاران اجتماعی که مهمترین عامل برای اقدامات نیمه متمرکز هستند، حلقه ارتباطی میان اجتماع محلی و ستاد منطقه‌ای محسوب می‌شوند. آنها مهمترین رکن در برنامه‌ریزی‌های کوتاه و بلند مدت اجتماعی محسوب می‌شوند. (ص)

هر پایگاه اجتماعی محله‌ای حداقل با یک مددکار در ارتباط است و هر مددکار می‌تواند چند پایگاه را تحت پوشش داشته باشد. (ص)

تسهیل‌گران محله‌ای پیوند دهنده اصلی مددکاران منطقه‌ای به سازمان بهزیستی کشور و نیز پیوند دهنده پایگاه‌ها به مردم محله هستند. (غ)

رسانه ۷

رسانه ۸ - کارتهای بریدنی

برنامه‌ریزی راهبردی سازمانی با توجه به سیاست‌های
مورد نظر ستاد سوانح و حوادث غیرمترقبه کشور
پشتیبانی از ستادهای استانی و ستادهای عملیاتی
منطقه‌ای
هماهنگی با سایر سازمان‌ها و نهادها در قالب همکاری
با ستاد سوانح و حوادث غیرمترقبه کشور
هماهنگی‌های درون سازمانی

پشتیبانی از ستادهای عملیاتی منطقه‌ای شامل تامین
منابع مورد نیاز و اعزام نیروی انسانی مورد نیاز در
منطقه بر اساس اعلام نیاز ستادهای منطقه‌ای
هماهنگی با سایر سازمان‌ها و نهادها در قالب ستاد
بحران استانداری
هماهنگی‌های درون سازمانی
هماهنگی با سازمان‌های غیردولتی فعال در مورد
کودکان و نوجوانان
بررسی و تصویب برنامه‌های بلند مدت پیشنهادی
ستاد منطقه‌ای برای دوره بازسازی و بازتوانی

رئیس سازمان بهزیستی کشور،
معاونین سازمان بهزیستی کشور،
نماینده سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی مرتبط
با تشخیص رئیس ستاد

- برنامه‌ریزی و نظارت بر انجام اقدامات اولیه در زمان بحران

- ایجاد ارتباطات با ستاد بحران بخش‌داری‌ها/ ستاد بحران فرمانداری‌ها

- اطلاع‌رسانی در مورد ستاد و خدمات قابل ارائه تحلیل وضعیت سریع و عمیق

- طراحی و اجرا برنامه‌های کوتاه مدت و بلند مدت در زمان بحران

- هماهنگی با سایر سازمان‌ها و نهادها

- راه‌اندازی پایگاه اطلاعاتی مرکزی ویژه کودکان و نوجوانان

- تأمین منابع مورد نیاز برای ارائه خدمت به کودکان و نوجوانان

- فراهم نمودن مقدمات لازم برای راه‌اندازی پایگاه‌های اجتماعی محله‌ای

- رئیس سازمان بهزیستی استان،

- معاونین سازمان بهزیستی استان،

- نماینده سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی مرتبط با تشخیص رئیس ستاد

- کسب اطلاعات لازم از سوی مردم محله و قرار دادن اطلاعات در اختیار مددکاران

- همکاری با مددکار در اجرای برنامه‌های مختلف پیشگیرانه و حمایتی در محله

- اطلاعات کودکان محله را در چارچوبی که توسط مددکاران تدوین و در اختیار آنان قرار گرفته جمع‌آوری می‌نمایند و هر نوع تغییر در اطلاعات جمع‌آوری شده را ثبت و به مددکار گزارش می‌کنند.

- نیازهای محله را شناسایی نموده، آنها را در اختیار مددکاران مستقر در ستاد منطقه‌ای قرار می‌دهند.

- کودکانی که نیازمند بهره‌مندی از خدمات یا حمایت‌های ویژه هستند را شناسایی کرده، آنان را با کمک و راهنمایی مددکار به مراکز موجود در منطقه ارجاع می‌دهند.

- افراد مناسب برای تسهیلگری اجتماعی را شناسایی کرده، آنان را به مددکاران ستاد منطقه‌ای معرفی می‌نمایند.

- مهمترین رکن در برنامه‌ریزی‌های کوتاه و بلند مدت اجتماعی

- ارتباط با سایر سازمان‌ها به منظور حمایت‌گیری، ارجاع، جمع‌آوری اطلاعات و غیره

- تحلیل وضعیت سریع،

- استقرار در ستاد منطقه‌ای و پاسخگویی به مراجعه‌کنندگان،

- کمک به راه‌اندازی پایگاه اطلاعاتی

- اجرای برنامه‌های حمایتی و پیشگیرانه در منطقه

- انتخاب و آموزش و نظارت بر عملکرد تسهیلگران محلی

- نظارت بر عملکرد پایگاه‌های اجتماعی محله‌ای

- نماینده بهزیستی در ستاد،

- مددکار اجتماعی،

- نماینده یونسف در منطقه،

- نماینده سایر پ‌پ‌های فعال در منطقه به تشخیص مددکار و با تأیید نماینده بهزیستی در ستاد

- نماینده سایر سازمان‌ها و نهادها به تناسب موضوع

جلسه چهارم: کدام کودکان بیشتر در معرض خطر هستند؟

اهداف آموزشی:

پس از این جلسه شرکت‌کنندگان بایستی بتوانند:

- ❖ ضرورت شناسایی کودکانی که بیشتر در معرض خطر هستند را ذکر کنند.
- ❖ بتوانند کودکان در معرض خطر و خطراتی که آنها را تهدید می‌کند را شناسایی نمایند.
- ❖ بتوانند کودکان در معرض خطر را بر اساس نوع نیازها و خطراتی که آنها را تهدید می‌کند، طبقه‌بندی کنند.

زمان تخمینی لازم برای برگزاری این جلسه: ۹۰ دقیقه

ابزارهای آموزشی و امکانات مورد نیاز: برگه فیلیپ چارت و ماژیک، پاورپوینت، رسانه
۱، ۹ و ۱۰، بروشور یا کتابچه پیمان‌نامه حقوق کودک

زمان / ابزار کمک آموزشی	چارچوب طرح درس
<p>(۱۵ دقیقه)</p> <p>برگه فیلیپ چارت، ماژیک</p>	<p>مقدمه:</p> <p>از شرکت‌کنندگان بخواهید که جمله داخل کادر زیر را بر روی کاغذ نوشته و هر چه که در مورد آن می‌دانند در اطراف کادر بنویسند. سپس بخواهید که هر ۲ نفر مجاور مطالب خود را با یکدیگر در میان بگذارند.</p> <p>چرا شناسایی کودکانی که بیشتر در معرض خطر هستند در زمان بحران اهمیت دارد؟</p> <p>سپس از هر ۲ نفر بخواهید تا با توجه به بحث دو نفره‌ای که داشته‌اند، یک مورد از پاسخ‌های سؤال فوق را برای جمع بیان کنند. موارد بیان شده را بر روی فیلیپ چارت نوشته و بحث را بیان اینکه "شناسایی این کودکان به مددکاران اجتماعی کمک می‌کند تا با شناخت مشخصات این گروه‌ها و اولویت‌بندی نیازهای آنان در فرایند برنامه‌ریزی پس از بحران قادر شوند تا بهترین راه برای مداخله در بحران و در نهایت کاهش انواع آسیب و خطرها را در مواجهه با این کودکان برگزینند" جمع‌بندی کنید.</p>
<p>(۵ دقیقه)</p> <p>رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۲۲ و ۲۳)</p>	<p>نگاه کلی بر مطالب این جلسه:</p> <p>یک مرور کلی از مباحثی که در این جلسه قرار است تدریس شود، ارائه کنید. با استفاده از رسانه ۱ اهداف جلسه را با فراگیران در میان بگذارید و به سؤالات احتمالی پاسخ دهید.</p>
<p>(۵۰ دقیقه)</p> <p>رسانه ۹، بروشور پیمان‌نامه حقوق کودک، رسانه ۱ (پاورپوینت اسلاید ۴۹-۲۴)</p>	<p>ارائه مطالب:</p> <p>هر یک از جملات نوشته شده در رسانه ۹ را بریده و تا کنید. یک محیط آرام ایجاد کنید. موزیک ملایمی بگذارید و به هر یک از شرکت‌کنندگان یکی از کاغذهای بریده شده را بدهید و بخواهید که آنرا به دیگران نشان ندهد. حال از آنها بخواهید که چشمان خود را بسته، خود را در نقش فرد مطرح شده در کاغذ در نظر بگیرند. می‌توانید با طرح برخی سؤالات به آنها کمک کنید که خود را بیشتر در فضای مذکور قرار دهند. پس از آن موزیک را قطع کنید.</p> <p>از شرکت‌کنندگان بخواهید تا بدون صحبت با یکدیگر کنار دیوار پهلو به پهلو یکدیگر بایستند. به آنها بگویید که شما جملاتی را با صدای بلند خواهید خواند. اگر آن جمله در مورد آنها صدق می‌کند، یک قدم به جلو بردارند و در غیر این صورت، حرکت نکنند. آنها باید تعداد قدم‌های برداشته شده خود را به خاطر بسپارند. حال جملات زیر را بخوانید و اجازه دهید تا افراد مطابق با دستورالعمل ذکر شده حرکت کنند:</p> <ul style="list-style-type: none"> • من روی تصمیمات خانواده تأثیرگذار هستم • من با مسئولین بهزیستی جلسه دارم • هر وقت بخواهم می‌توانم لباس بخرم • من وقت دیدن تلویزیون، رفتن به سینما و گردش با دوستانم را دارم • من در خطر سوءاستفاده جنسی نیستم

زمان / ابزار کمک آموزشی	چارچوب طرح درس
	<ul style="list-style-type: none"> • من در خطر سوءاستفاده فیزیکی نیستم • من به خانواده‌ام سر می‌زنم و با آنها گفتگو می‌کنم • من می‌توانم در جلسات انجمن اولیاء و مربیان سخنرانی کنم • در صورت لزوم، توانایی پرداخت هزینه بهداشت و درمان خود را دارم • من به اطلاعات زیادی در باره تثبیت دسترسی دارم • من می‌توانم از یک کودک دیگر مراقبت کنم • مسئولین در مورد مقولاتی که سبب متأثر شدن کودکان می‌شود با من مشورت می‌کنند • از حمایت مردم محله در مواقع لازم برخوردارم و آنها با من ارتباط خوب و سالمی برقرار می‌کنند • من می‌توانم وقتی که مشکلی دارم با یک بزرگسال مشورت کنم • اگر مواردی از خشونت، سوءاستفاده و غفلت در مورد کودکان رخ دهد می‌توانم گزارش کنم • من می‌توانم ساعات نیمه شب با خیال راحت در پارک قدم بزنم • من می‌توانم قهرمان تنیس کشورم شوم • من می‌توانم غذای خودم را تهیه کنم • من می‌توانم محل اسکان مناسبی برای خود تأمین کنم • من می‌توانم به آغوش خانواده‌ام بازگردم • من می‌توانم از ابتلا به بیماری‌های مختلف پیشگیری کنم • من می‌توانم برای تحصیل برنامه‌ریزی کنم • من می‌توانم شغل مورد نظرم را انتخاب کنم <p>در پایان این تمرین برخی افراد جلوتر و برخی عقب‌تر قرار می‌گیرند. حال از افراد بخواهید که ضمن بیان تعداد گام‌های خود، نقششان را برای جمع بگویند و احساس خود را در جلو رفتن یا عقب ماندن و موقعیتشان نسبت به دیگران بیان کنند. سپس از شرکت‌کنندگان بخواهید تا به صندلی خود بازگردند و کمی فرصت دهید تا از نقششان خارج شوند. (بار عاطفی این تمرین ممکن است زیاد باشد.)</p> <p>در جمع به خطراتی که در هنگام بحران کودکان را تهدید می‌کند اشاره کنید و مطرح کنید که در واقع آنچه به عنوان تهدید برای کودکان بیان شده در حقیقت دور ماندن کودک از یکی از حقوقیست که بر اساس قوانین ملی و بین‌المللی (مانند پیمان‌نامه حقوق کودک) به وی تعلق گرفته است. بروشور پیمان‌نامه حقوق کودک را بین شرکت‌کنندگان توزیع کنید و به نمونه‌هایی از مواد پیمان‌نامه که به تبعیض، آزار، بهره‌کشی و سایر شکل‌های خشونت، محروم شدن کودک از مراقبین اولیه خود، محرومیت از دسترسی به آموزش و خدمات بهداشتی ناظر هستند، اشاره کنید.</p>

جلسه چهارم: کدام کودکان بیشتر در معرض خطر هستند؟

	<p>سپس با استفاده از رسانه ۱ نیازهای هر یک از انواع کودکانی که در معرض خطر قرار دارند و خطراتی که آنها را تهدید می‌کند را بیان کنید. در هر اسلاید ابتدا کلید واژه‌ها را تعریف کنید. از صاحبان نقش‌ها در بیان نیازها و خطرات مطرح شده در هر یک از اسلایدها کمک بگیرید.</p>
<p>(۱۵ دقیقه) رسانه ۱۰- برگه کار گروهی</p>	<p>تمرین: کارگروهی: شرکت‌کنندگان را به گروه‌های ۵ نفره تقسیم کنید و به هر گروه رسانه ۱۰ را بدهید. از گروه‌ها بخواهید که ضمن مطالعه برگه، عنوان پیشنهادی برای هر پاراگراف و عنوان پیشنهادی برای کل متن را مطرح کنند و در مورد علت انتخاب آن عنوان بحث کنند. سپس نماینده هر گروه نتایج کار گروهی را با جمع در میان بگذارد.</p>
<p>(۵ دقیقه)</p>	<p>خلاصه: یک بار دیگر به موارد زیر به عنوان مهمترین خطراتی که کودکان را تهدید می‌کنند اشاره کنید: کودک آزاری و غفلت، خشونت و بهره‌کشی جنسی، تنبیه بدنی، قاچاق، آدم ربایی، کار کودکان، سرپلاژی در نیروهای نظامی، محروم کردن کودک از حقوقش، ارتکاب جرایم، مین‌های زمینی، خطرات محیطی مانند خشکسالی زلزله و ..... سوء مصرف مواد، ازدواج‌های زود هنگام و اجباری و آثار روانی شرایط بحرانی. عنوان جلسه بعدی را ذکر کنید.</p>

رسانه ۹ : مشخصات افراد در فعالیت گروهی " گام برداشتن "

- ❖ شما یک کودک دختر ۱ ساله عادی هستید که از سلامت کامل برخوردارید؛ ۲۴ ساعت از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک پسر ۵ ساله عادی هستید که از سلامت کامل برخوردارید؛ ۳ روز از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک پسر ۱۰ ساله عادی هستید که از سلامت کامل برخوردارید؛ ۶ ماه از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک دختر ۱۷ ساله عادی هستید که از سلامت کامل برخوردارید؛ ۴ روز از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک دختر ۱۸ ساله عادی هستید که از سلامت کامل برخوردارید؛ ۲ ماه از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک پسر ۲۴ ساله عادی هستید که از سلامت کامل برخوردارید؛ ۶ ماه از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک پسر ۱۰ ساله هستید که یک پایش فلج است؛ ۲۴ ساعت از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک دختر ۶ ساله کر و لال هستید؛ ۴۸ ساعت از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک دختر ۱۸ ساله نابینا هستید؛ ۱ ماه از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک پسر ۱۰ ساله هستید که دچار معلولیت ذهنی است؛ ۳ روز از وقوع زلزله گذشته است.

- ❖ شما یک کودک پسر ۸ ساله هستید که کلیه سرپرستان خود را از دست است؛ ۲ هفته از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک دختر ۹ ساله هستید که خیابان خانه شماست؛ ۱ ماه از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک دختر ۱۴ ساله هستید که در یک کارگاه فرشبافی کار می کنید؛ ۶ ماه از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک پسر ۱۲ ساله افغانی هستید که زبان فارسی را هم خوب بلد نیستید؛ ۲ روز از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک دختر ۷ ساله هستید که خارج از چارچوب شرعی و قانونی متولد شده اید و شناسنامه هم ندارید؛ ۱۰ روز از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک پسر ۱۴ ساله مبتلا به HIV هستید؛ ۵ ماه از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک پسر ۱۵ ساله هستید که به همجنسان خود تمایل جنسی دارد؛ ۲ ماه از وقوع زلزله گذشته است.
- ❖ شما یک کودک دختر ۸ ساله هستید که پدرش معتاد و مبتلا به HIV است؛ ۴ ماه از وقوع زلزله گذشته است.

رسانه - ۱۰ برگه کار گروهی

.....

.....

کودکان نمی‌توانند به دلیل اینکه در معرض آزار، خشونت و غفلت قرار گرفته‌اند، اعتراض کنند یا نمی‌دانند چگونه باید نارضایتی خود را از شرایط بیان کنند. بسیاری از آنها هنوز قادر نیستند نیازهای خود را به طور آشکار عنوان کنند و به دلیل محدودیت‌هایی که دارند، مانند سایر گروه‌های انسانی برای دریافت کمک و حمایت مراجعه نمی‌کنند. از این رو لازم است کودکان و بخصوص کودکان در معرض خطر در منطقه بحران‌زده شناسایی شوند و اطلاعات لازم در مورد وضعیت آنها جمع‌آوری و طبقه‌بندی شود. هدف از ارائه خدمات مددکاری به کودکان پس از وقوع بحران حمایت ویژه از آنان، کمک به بهبود عملکرد اجتماعی‌شان و نیز فراهم نمودن محیط‌های حامی کودک است.

.....

مددکاران اجتماعی باید بدانند که آنچه کودکان را پس از بحران تهدید می‌نماید تنها مواردی شامل خشونت، بهره‌کشی، قاچاق و غیره نیست بلکه خطرات بسیار ساده‌تری نظیر کمبود یا نبود مواد غذایی، امکانات بهداشتی، سرپناه و غیره می‌تواند زندگی کودکان را با مشکلات جدی و حتی مرگ روبرو کند. در اینگونه موارد لازم است تا مددکاران اجتماعی جهت حمایت‌های اورژانسی یا ارائه خدمات ارجاعی سریع وارد عمل شوند.

.....

شناسایی و ارائه خدمت به کودکان مستلزم برقراری رابطه حرفه‌ای با ایشان است. برای برقراری ارتباط با این کودکان لازم است تا مددکاران اجتماعی ارزیابی سریعی از وضعیت کودکان پس از وقوع بحران بدست آورند این ارزیابی به آنان کمک خواهد نمود تا با موقعیت کودک در معرض خطر بیشتر آشنا شده و نیازهای او را دقیقتر مورد ارزیابی قرار دهند. لازم نیست کودکان در معرض خطر را در مکان‌های ویژه‌ای جستجو کنید. دسترسی به آنها در بسیاری موارد چندان دشوار نیست. کافی است رابطه حرفه‌ای با آنها و اطرافیان‌شان برقرار کنید. در رابطه با شیوه‌های برقراری ارتباط با کودکان در معرض خطر نمی‌توان یک روش کلی ارائه نمود اما می‌توان به مددکاران اجتماعی توصیه کرد که برای برقراری ارتباط با این کودکان :

❖ از مددکاران بومی برای برقراری ارتباط اولیه کمک بگیرند چون آنان با آداب و رسوم و عقاید مردم منطقه بیشتر آشنا بوده و گاهی حتی کودک را از نزدیک می‌شناسند و اعتمادسازی از طریق این مددکاران بسیار راحت‌تر صورت خواهد گرفت.

❖ از محیط‌هایی نظیر مهدهای کودک یا حتی چادرهای بازی کودکان برای برقراری ارتباط یاری بگیرند چراکه کودکان در این مکان‌ها احساس امنیت بیشتری کرده و تصور نمی‌نمایند که شخصی به زور قصد ایجاد ارتباط با آنها را دارد.

❖ در روزهای اول پس از وقوع بحران سعی کنند تا در صورت مواجهه با کودکان جدا مانده یا بی‌سرپرست پیش از واگذاری کودک به شبکه‌های حمایتی، او را نسبت به موقعیت پیش آمده آگاه کرده، احساس امنیت و اعتماد را در او تقویت نمایند.

❖ از مشارکت کودکان برای ارتباط با سایرین کمک بگیرند به طور مثال از یک کودک بخواهند تا آنها را به دوستان دیگر خود معرفی کند و یا از او بخواهند تا دوستانش را به پایگاه‌های استقرار مددکاران دعوت نماید (این دعوت‌ها می‌تواند در قالب دعوت برای بازی، دیدن یک فیلم یا کارتون و غیره باشد).

جلسه پنجم: حمایت روانی- اجتماعی از کودکان در شرایط بحرانی

اهداف آموزشی:

پس از این جلسه شرکت‌کنندگان بایستی بتوانند:

- ❖ علائم روانی که پس از بروز بحران در کودکان ظاهر می‌شوند را ذکر کنند.
- ❖ چگونگی تشکیل گروه‌های مددکاری با کودکان در شرایط بحرانی را شرح دهند.
- ❖ چگونگی ایجاد یک نمونه از فضاهای امن برای کودکان در شرایط بحرانی را توضیح دهند.
- ❖ نحوه مداخله مددکاری حداقل در مورد یکی از انواع مشکلات روانی طولانی مدت کودکان پس از بحران را بیان کنند.
- ❖ حداقل یک نمونه از بازی‌های مورد استفاده برای کاهش فشار روانی در کودکان را اجرا نمایند.

زمان تخمینی لازم برای برگزاری این جلسه: ۱۴۰ دقیقه

ابزارهای آموزشی و امکانات مورد نیاز: برگه فیلپ چارت و ماژیک، پاورپوینت،

رسانه ۱، ۱۱

زمان / ابزار کمک آموزشی	چارچوب طرح درس
<p>(۳۰ دقیقه) رسانه ۱۱</p>	<p>مقدمه: تعریف مختصری از حمایت روانی- اجتماعی و اصول آن ارائه دهید. اشاره کنید که پس از بحران کودکان ممکن است در سنین مختلف واکنش‌ها و علائم متفاوتی را نشان دهند که عامل زمان و باقی ماندن در این شرایط این مشکلات را به شکل جدی تری نمایان می‌سازد. سپس رسانه ۱۱ را از محل‌های تعیین شده ببرید. شرکت‌کنندگان را به ۳ گروه تقسیم کرده، به هر گروه یک قطعه بریده شده را بدهید و از هر گروه بخواهید تا علائم روانی ذکر شده را در قالب داستانی درباره یک کودک بنویسند. نماینده هر گروهی پس از پایان کار داستان را برای جمع خواهد خواند و جمع علائم مطرح شده در داستان را بر خواهند شمرد.</p>
<p>(۵ دقیقه) رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۵۰ و ۵۱)</p>	<p>نگاه کلی بر مطالب این جلسه: با استفاده از رسانه ۱ اهداف جلسه را با فراگیران در میان بگذارید و به سوالات احتمالی پاسخ دهید.</p>
<p>(۲۰ دقیقه) رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۵۲ و ۵۳)</p>	<p>ارائه مطالب: ضرورت تشکیل گروه‌های مددکاری با کودکان در شرایط بحرانی را شرح دهید و سپس با استفاده از رسانه ۱ چگونگی تشکیل گروه‌های مددکاری با کودکان در شرایط بحرانی را توضیح دهید. در پایان اسلایدها تأکید کنید که مددکاران باید برای هر جلسه گروهی هدف مشخص و برنامه ویژه داشته باشند. به عنوان مثال یکی از شیوه‌های مورد استفاده برای برگزاری گروه‌های مددکاری استفاده از بازی‌ها و تکالیف خلاق به منظور کاهش فشار روانی در کودکان است.</p>
<p>(۲۰ دقیقه)</p>	<p>تمرین ۱: بازی: در بین شرکت‌کنندگان یک نفر مادر بزرگ (رهبر گروه) می‌شود. مادر بزرگ رویش را به سمت انتهای فضای بازی برمی‌گرداند و شروع به حرکت می‌کند. بقیه افراد گروه باید لی‌لی‌کنان یواش و بی‌سروصدا چند قدم عقب‌تر از مادر بزرگ شروع به حرکت کنند. هرگاه مادر بزرگ رویش را به سمت گروه برگرداند، گروه باید کاملاً آرام بایستد و اگر کسی حرکتی نشان داد، باید به خط شروع بازگردد. اولین کسی که بتواند به مادر بزرگ برسد و شانه مادر بزرگ را لمس کند، برنده است و جایگزین مادر بزرگ خواهد شد. (در صورتی که تعداد شرکت‌کنندگان زیاد است، بازی را با تعداد کمتری اجرا کنید و بخواهید تا عده‌ای ناظر باشند) در پایان بازی از کلیه شرکت‌کنندگان بخواهید که مهمترین کارکردهای بازی‌ها را بیان کنند. نتایج را بر روی فلیپ چارت نوشته، جمع بندی کنید.</p>

<p>(۳۰ دقیقه)</p>	<p>تمرین ۲: از گروه‌های ۳ نفره از شرکت‌کنندگان بخواهید تا با یکدیگر در مورد نکاتی که باید در راه‌اندازی یک مهد کودک ثابت/سیار (به عنوان یک فضای امن) در شرایط بحرانی رعایت شود گفتگو کنند. سپس هر گروه یکی از نکات را با جمع در میان می‌گذارد. در صورت لزوم به موارد مطرح نشده اشاره کنید.</p>
<p>(۳۰ دقیقه) فیلیپ چارت، ماژیک</p>	<p>تمرین ۳: تعریف مختصری از سوگ و اختلال استرس پس از حادثه ارائه دهید و سپس شرکت‌کنندگان را به گروه‌های ۵ نفره تقسیم کرده، بخواهید تا در مورد نحوه مداخله مددکاری در مورد هر یک از این مشکلات بحث کنند و نتیجه را بر روی فیلیپ چارت منعکس کنند. سپس نماینده هر گروه نتایج کار گروهی را با جمع در میان می‌گذارد. در صورت لزوم به موارد مطرح نشده اشاره کنید و بحث مداخله در مورد اختلال استرس پس از حادثه را در سه سطح فردی و گروه، "خانواده" و "سطح اجتماع محلی" طبقه‌بندی کنید.</p>
<p>(۵ دقیقه) رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۵۱)</p>	<p>خلاصه: اسلاید اهداف جلسه را مجدداً نمایش دهید. از هر فردی بخواهید که دستیابی به اهداف را با فرد کناری خود چک کند و در صورت وجود ابهام از او و شما کمک بگیرد.</p>

رسانه ۱۱- علائم روانی که پس از بروز بحران در کودکان ظاهر می‌شوند.

علائم در سنین پیش از دبستان (۵-۱ سال):

- ❖ ترس از جدایی و چسبیدن بیش از حد به والدین
- ❖ ترس از بیگانه ها و بی اعتمادی به دیگران
- ❖ ترس از تاریکی
- ❖ خودداری از تنها خوابیدن
- ❖ ترس از اشیای خیالی و حیوانات
- ❖ دیدن رؤیاهای ترسناک
- ❖ برگشت به رفتارهای مراحل اولیه رشدی مثل شب ادراری و مکیدن انگشت
- ❖ مشکل در به خواب رفتن
- ❖ فعالیت بیش از حد و پرخاشگری
- ❖ اختلال در صحبت کردن، سکوت یا لکنت زبان

علائم در کودکان دبستانی (۱۱-۶ سال):

- ❖ احساس غمگینی
- ❖ انجام بازی های تکراری (فاجعه ای را که برایشان رخ داده در بازی دوباره اجرا می کنند)
- ❖ مشکلات خواب (بی خوابی، پرخوابی یا رؤیاهای ترسناک)
- ❖ اضطراب و نگرانی در مورد سرنوشت اعضای خانواده (ترس از تکرار شدن اتفاقی که منجر به از دست دادن نزدیکانشان شود)
- ❖ مشکلات تحصیلی

- ❖ بی‌اشتهایی
  - ❖ شب‌اداری
  - ❖ پرخاشگری
  - ❖ شکایت‌های بدنی مثل درد شکم و سردرد
-

علائم در نوجوانی (سنین ۱۸-۱۲ سال):

- ❖ علائم بدنی مثل دردهای شکمی، سردرد، ناراحتی‌های پوستی و دردهای مبهم
- ❖ مشکلات خواب و کابوس
- ❖ نزاع با دیگران و تحریک‌پذیری
- ❖ افت تحصیلی
- ❖ روآوردن به سیگار یا مواد مخدر
- ❖ طغیان و سرکشی در خانه و مدرسه
- ❖ افسردگی یا غمگینی
- ❖ از دست دادن علاقه به تفریح یا فعالیت‌های گروهی با دوستان

جلسه ششم: حمایت از کودکان جدا شده

اهداف آموزشی:

پس از این جلسه شرکت‌کنندگان بایستی بتوانند:

- ❖ اصول راهنما برای تصمیم‌گیری در مورد کودکان جدا شده را برشمرند.
- ❖ چگونگی جدا شدن کودکان از خانواده را تشریح کنند.
- ❖ نکات ضروری برای پیشگیری از جدایی کودکان را بیان کنند.
- ❖ روند IDTR (شناسائی، مستندسازی، جستجو و بازیوند) و جزئیات اجرای آن را توضیح دهند.

زمان تخمینی لازم برای برگزاری این جلسه: ۱۵۰ دقیقه

ابزارهای آموزشی و امکانات مورد نیاز: برگه فلیپ چارت و مائیک، پاورپوینت،

رساله ۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴

زمان / ابزار کمک آموزشی	چارچوب طرح درس
<p>(۱۰ دقیقه)</p> <p>رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۵۴ و ۵۵)</p>	<p>مقدمه:</p> <p>به تعداد شرکت‌کنندگان روی گوشه یک برگه ۱۴ اعداد را بنویسید. (از ۱ تا تعداد شرکت‌کنندگان). سپس برگه‌ها را بین شرکت‌کنندگان به طور تصادفی توزیع کنید و از آنها بخواهید که نکاتی که از مطالب این جلسه می‌آموزند بر روی این کاغذ یادداشت کنند. آنها را تشویق کنید که از رنگ و تصویر هم استفاده کنند.</p> <p>متن زیر را با صدای بلند برای شرکت‌کنندگان خوانده، از آنها بخواهید حدس بزنند که صحبت از کدام کودکان است:</p> <p>این گونه کودکان به احتمال قوی از توانایی‌های لازم برای بقای خود محروم هستند و به راحتی به حقوق اولیه آنان تجاوز می‌شود. هنگامی که شرایط دشوارتر می‌شود و کمبود منابع غذایی به میان می‌آید، این کودکان از اولین افرادی هستند که از بین می‌روند. به همین دلیل لازم است وضعیت آنان توسط مددکاران اجتماعی بر اساس فرایند و اصول مشخص در شرایط بحرانی پی‌گیری شود. کنوانسیون حقوق کودک، این کودکان را در موقعیت اضطراری (زلزله، جنگی و ...) آسیب‌پذیرترین افراد می‌داند.</p> <p>به عنوان جلسه، اهمیت آن و تعاریف کودک، کودکان جداشده، کودکان بدون همراه، کودکان یتیم، "مراقب" اشاره کنید. از رسانه ۱ استفاده کنید.</p>
<p>(۵ دقیقه)</p> <p>رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۵۶)</p>	<p>نگاه کلی بر مطالب این جلسه:</p> <p>با استفاده از رسانه ۱ اهداف جلسه را با فراگیران در میان بگذارید.</p>
<p>(۷۰ دقیقه)</p> <p>رسانه ۱۲</p>	<p>ارائه مطالب:</p> <p>از شرکت‌کنندگان بخواهید که رسانه ۱۲ را بخوانند و واژه مناسب برای قرار دادن در جای خالی را حدس بزنند. پس از آن اهمیت اصول راهنما برای تصمیم‌گیری در مورد کودکان جداشده را متذکر شوید.</p>
<p>رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۵۷)</p>	<p>شرکت‌کنندگان را به ۳ گروه تقسیم کرده و از هر گروه بخواهید با استفاده از رسانه ۱، درباره اصول راهنما برای تصمیم‌گیری در مورد کودکان جداشده بحث کنند. نماینده گروه در نهایت عناوین مطرح شده را برای جمع تشریح می‌کند. در انتهای کار هر گروه بحث را تکمیل کنید.</p>
<p>رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۵۸)</p>	<p>با استفاده از رسانه ۱ در مورد چگونگی جدا شدن کودکان از خانواده توضیح دهید و از شرکت‌کنندگان بخواهید تا تجربه خود را با جمع در میان بگذارند.</p> <p>بحث را به طور منطقی به اهمیت پیشگیری از جدایی کودکان ختم کنید.</p>

<p>(۱۵ دقیقه) رسانه ۱۳- (برگه کار فردی)</p>	<p>تمرین ۱: رسانه ۱۳ را بین شرکت‌کنندگان توزیع کنید و بخواهید که هر فردی به آن پاسخ دهد و نهایتاً پاسخ‌های صحیح و توضیحات لازمه را ارائه نماید.</p>
<p>(۴۵ دقیقه) رسانه ۱۴</p>	<p>تمرین ۲: مختصری در مورد روند تهیه توضیح دهید. سپس رسانه ۱۴ را بین شرکت‌کنندگان توزیع کنید و آنها را به ۳ گروه تقسیم کرده، بخواهید که هر گروه پس از خواندن داستان، ضمن تفکیک مراحل تهیه اشتباهات مددکار در هر مرحله را استخراج کنند. پس از پایان کار گروهی، از گزارشگران بخواهید تا نتیجه کار گروهی را به جمع ارائه دهند. در نهایت توضیحات تکمیلی در مورد روند تهیه ارائه دهید.</p>
<p>(۵ دقیقه)</p>	<p>خلاصه: از افراد دارای شماره ۱ و ۲ (۳ و ۴ الی آخر) بخواهید که یکدیگر را پیدا کرده و یادداشت‌های خود را با یکدیگر مرور کنند.</p>

رسانه ۱۲ (برگه کار فردی):

دو کشتی جنگی ماموریت یافته بودند برای آموزش نظامی به مدت چند روز در هوایی طوفانی مانور بدهند. من در کشتی فرماندهی خدمت می‌کردم و با نزدیک شدن شب در عرشه کشتی نگهبانی می‌دادم. هوای مه آلود سبب شده بود که دید کمی داشته باشیم. در نتیجه ناخدا نیز در عرشه کشتی ایستاده بود تا همه فعالیت‌ها را زیر نظر داشته باشد.

پاسی از شب نگذشته بود که دیده‌بان روی عرشه کشتی گزارش داد: "نوری در سمت راست جلوی کشتی به چشم می‌خورد."

ناخدا فریاد زد: "آیا نور ثابت است یا به طرف عقب حرکت می‌کند؟"

دیده بان جواب داد: "ثابت است." که به این مفهوم بود که در مسیری هستیم که به هم تصادم خواهیم کرد.

ناخدا به مامور ارسال علائم گفت: "به آن کشتی علامت بده که رو در روی هم هستیم. توصیه می‌کنم ۲۰ درجه تغییر مسیر بدهید."

جواب علامت این بود که: "شما باید ۲۰ درجه تغییر مسیر بدهید."

ناخدا گفت: "علامت بده که من ناخدا هستم و آنها باید ۲۰ درجه تغییر مسیر بدهند."

پاسخ آمد: "من میناوی دوم هستم و بهتر است شما ۲۰ درجه تغییر مسیر بدهید."

در این هنگام که ناخدا به خشم آمده بود، تفی به زمین انداخت و گفت: "علامت بده که از یک کشتی جنگی علامت فرستاده می‌شود. ۲۰ درجه تغییر مسیر بدهید."

پاسخ آمد: "من فانوس دریایی هستم."

"و ما تغییر مسیر دادیم!"

"....." مانند فانوس دریایی‌اند. تکان نمی‌خورند. نمی‌توانیم آنها را بشکنیم.

با کوشش برای شکستن آنها، خود را می‌شکنیم. اما می‌توانیم آنها را بیاموزیم، به کار بندیم، و بابت آنها شکرگزار باشیم.

از کتاب "هفت عادت مردمان مؤثر" نوشته استفان کاوی، ترجمه گیتی خوشدل

رسانه ۱۳ برگه کار فردی

برای پیشگیری از جدایی کودکان توجه به نکات زیر ضروری است

مخالقم	موافقم	گزاره
		کودکان به راحتی در جاهای شلوغ گم می‌شوند. هنگام مشاهده یک کودک تنها در زمان بحرانی، بنا را بر این بگذارید که او یک کودک از خانواده جدا شده است. در زمانی که معالجات و اقدامات پزشکیِ اضطراری لازم است، تلاش کنید که کودک از خانواده جدا نشود.
		با توجه به محدودیت‌های موجود در شرایط بحرانی لازم نیست خانواده‌ها و خواهرها و برادرها را با یکدیگر جابه‌جا کنید.
		جلوگیری از جدا شدن و از دست دادن هویت نوزادان و کودکان خیلی کم سن و سال را بطور جدی پیگیری کنید.
		در کلیه موارد بحرانی معمولاً تخلیه یک محل بهترین راه‌حل است.
		اگر تخلیه محل اجتناب‌ناپذیر است، کودک را باید به همراه خانواده و یا مراقب اصلی جابه‌جا کرد.
		در مواردی که تخلیه محل ضروری و فوری است لازم نیست برای برنامه‌ریزی در مورد حفظ و اجرای حقوق کودک و رفاه آنان وقت گذاشته شود.
		باید مراقبت و کمک‌رسانی در مکانی که کودک و خانواده او قرار دارند، به عمل آید.
		برای کاهش احتمال سوءاستفاده‌ها، به هیچ وجه نام و محل تولد و زندگی کودک را نباید به گردن‌بند و یا دست‌بند او متصل کرد. همچنین نباید برگه‌ای را که این اطلاعات روی آن مرقوم شده به لباس کودک چسباند.
		مؤسسات حمل و نقل و پرسنل نظامی باید در زمینه پیشگیری و جلوگیری از جدایی افراد خانواده آگاهی یابند.

داستان بی‌صدا

هوا پر از گرد و خاک بود؛ صدای جیغ و شیون توی هوا چرخ می‌خورد و چنان توی سرت فرود می‌آمد که ناخودآگاه آب از چشمت بیرون می‌پرید.

سینما...! سینما...! اینو مردی با فریاد گفت و در حالی که زیر پیراهنی سفیدی به تن داشت توی سرزنان به طرفی می‌دوید. چند ساختمان مسکونی کنار هم همراه با ساختمان سینما که زمانی بین آنها می‌درخشید با هم پایین آمده بودند. زخمی‌هایی که از زیر آوار بیرون کشیده شده بودند را کف خیابان، کنار هم دراز به دراز خوابانده بودند و آنقدر تعدادشان زیاد بود که اگر بین آنها کسی هم مرده بود از هم قابل تشخیص نبودند.

- پس چرا همین جور ماتت برده اینور و اونور رو نگاه می‌کنی؟! بجنب دیگه، مگه نمی‌بینی کمک می‌خوان؟

مینا این را به زهره گفت و خودش با جعبه کمک‌های اولیه به سمتی دور شد. زهره از جنازه‌ها دور شد و به سمت محل تخریب که جمعیت بیشتری آنجا کندوکاو می‌کردند دوید. هر کس گوشه‌ای را می‌کند و هر چند دقیقه‌ای صدای کسی از گوشه‌ای بلند می‌شد که جنازه‌ای را زیر آوار پیدا کرده بود و برای بیرون آوردنش از بقیه کمک می‌خواست.

زهره احساس خفگی می‌کرد. از جمعیت جدا شد و به سمت آن طرف خیابان رفت و وارد کوچه خلوتی شد. دستش را به دیوار گرفت. مقنعه‌اش را که دور صورتش گره زده بود باز کرد، چشم‌هایش را به هم فشرد و نفس عمیقی کشید. چشم‌هایش را که دوباره باز کرد؛ پسرک کوچکی را دید که تنها روی سکوی جلوی خانه‌ای که تقریباً دیگر خانه نبود، نشسته و در حالی که کیف مدرسه قرمز رنگ کوچکی را بین زانوهایش گرفته بود، دست‌های کوچکش را محکم روی گوش‌هایش فشار می‌داد. شاید می‌خواست تا از آن همه هیاهو چیزی نشنود. به پسرک نزدیک شد. جلوی رویش نشست. دست پسرک را از روی گوش‌هایش برداشت اما پسرک انگار که او را نمی‌بیند خشکش زده بود.

- پدر و مادرت کجان؟ اینجا چیکار می‌کنی؟ تنهایی؟

پسرک بدون اینکه پاسخی دهد همانطور نگاهش می‌کرد.

-پاشو. باید از اینجا بریم. هر لحظه ممکنه بازم زلزله بیاد.

اما پسرک دستش را عقب کشید. مقاومت پسرک را که دید زیر بغلش را گرفت و او را به زور بغل کرد. پسرک تقلا می‌کرد تا برگردد و کیفش را که همانجا مانده بود بردارد.

-بسه دیگه اینقدر وول نخور. دیر شده، وقت نیست برگردیم؛ بعداً بهترش رو می‌گیری.

***

ساجدی: کجا بودی این همه وقت؟

زهره به پسرک که حالا کمی آرام‌تر شده بود اشاره کرد و گفت: گیر این بودم، توی کوچه نزدیک سینما پیداش کردم؛ تنها جلوی یه خونه نشسته بود.

ساجدی: خیلی خوب، زود سوار ماشین بشین. باید برگردیم مرکز. زود باشین وگرنه به تاریکی می‌خوریم.

مینا در حالی که پلاکارت زرد رنگی را که رویش نوشته شده بود "مددکاران آله" روی شیشه ماشین مجدداً محکم می‌کرد زیر لب غرغری کرد و آرام طوری که زهره بشنود گفت: زود باشین اگه به تاریکی بخوریم تمام ۳ ساعت راه تا مرکز رو همش غر میزنه.

***

زهره: به‌به، چه پسر خوشگلی. ببین تمیز شدی چه خوب شد؟ و بعد در حالی که با حوله موهای پسرک را خشک می‌کرد گفت: ببینم هنوز نمی‌خوای بگی اسمت چیه؟ پسرک اخمی کرد و به طرف در فرار کرد.

مینا دنبالش دوید و گرفتش و گفت: باشه، باشه، بیا ببرمت تو اون اتاق اول یه عکس خوشگل ازت بگیرم بعد یه کم استراحت کنی. و با اشاره به زهره گفت: لباس‌های خودش کو؟

زهره گفت: به درد نمی‌خوردن؛ انداختمشون دور. مگه ندیدی چه کثیف بودن. بوی دود می‌دادن.

***

هوا تاریک بود زهره روبروی پسرک که حالا بچه‌های مرکز آرش صدایش می‌کردند نشست و گفت: هنوز نمی‌خواهی حرف بزنی؟ می‌خواهی بهمون بگی سمت چیه؟ ما که ۳ ماهه تورو آرش صدا می‌کنیم، تو دوست داری چی صدات کنیم؟

پسرک مثل همیشه مات نگاهش می‌کرد. زهره خودکارش را روی کاغذ فشار داد و گفت: تو باید یادت بیاد که چی شد، مگه نه؟ یادت نیست؟ آتیش... اون همه خاک، زلزله اومد، یادت میاد؟ بابا و مامانت کجا بودن اون موقع؟ پسرک دست‌هایش را روی گوش‌هایش گذاشته بود و در حالی که زانوهایش را به هم چسبانده بود سرش را به دو طرف تکان می‌داد.

—آرش، زلزله یادت میاد؟ مگه می‌شه یادت نیاد؟ تو حوصله منو سر می‌بری. تو ۱۰ سالته، مگه می‌شه یادت نیاد؟

پسرک به هق هق افتاده بود اما زهره همینطور به سوال‌هایش ادامه می‌داد.

—بسه دیگه نمی‌خوام صدای گریه بشنوم، این جور بچه‌ها رو بیدار می‌کنی. برو تو و سر جات آروم بخواب.

و بعد در حالی در اتاق را پشت سرش می‌پست به طرف دفتر رفت.

زهره: این پسر دیگه حوصله منو سر برده، چند بار هم تنبیهش کردم اما باز هم یه شب در میون توی خواب لباس‌هاشو کثیف می‌کنه، هر شب توی خواب جیغ می‌زنه، وقتی هم ازش می‌پرسی چی خواب دیدی هیچی نمی‌گه، تو این همه مدت که اینجاس به جز یک سری کلمات نامفهوم با کسی یک کلمه هم حرفی نزنه. تا حرف نزنه هم که چیزی دستگیرمون نمی‌شه. الان ۳ ماهه که اینجاس، من یکی که خسته شدم بس که باهاش سر و کله زدم، اگه می‌خواست حرف بزنه تا حالا زده بود.

مینا: ببینم واسه پیدا کردن خانوادش تا حالا کاری هم کردین؟

زهره: خب آره؛ یکی دوبار رفتم به همون محلی که پیداش کردم؛ البته خوب اونجا حالا تغییر کرده و اون روز هم، خب، خیلی اونجا شلوغ و به هم ریخته بود. دقیقاً یادم نیست کجا پیداش کردم. اما توی همون حوالی پرس‌وجو کردم. در ضمن عکس و آدرسش رو هم تکثیر کردیم و به چند مرکز دادیم. اما به نظر من که خانوادش توی اون زلزله از بین رفتن. اگه می‌خواست کسی بیاد سراغش تا حالا اومده بود. به

نظر من که آقا و خانوم «پیرایش» مورد خوبین. از یک طرف بچه‌ای ندارن از طرف دیگه وضع مالی مناسبی دارن؛ تازه خانم آقای «پیرایش» یه زن انگلیسیه، با کلاسه نه؟

ساجدی که در تمام مدتی که زهره صحبت می‌کرد ساکت بود و پرونده‌ای را که روی میزش باز بود می‌خواند، سرش را بلند کرد و در حالی که عینکش را از رو چشمش پایین می‌آورد به زهره گفت: به آقای «پیرایش» زنگ می‌زنی؟

فتانه یقطین

جلسه هفتم: کودک آزاری در شرایط بحرانی؛ پیشگیری و درمان

اهداف آموزشی:

پس از این جلسه شرکت‌کنندگان بایستی بتوانند:

- ❖ علائم کودک‌آزاری و نحوه تشخیص آن را ذکر کنند.
- ❖ روش‌های پیشگیری از کودک‌آزاری را بیان کنند.
- ❖ انواع مداخلات مددکاری در درمان کودک‌آزاری را برشمرده، نقش مددکاران اجتماعی در فرایند درمان کودکان آزار دیده را شرح دهند.

زمان تخمینی لازم برای برگزاری این جلسه: ۱۲۰ دقیقه

ابزارهای آموزشی و امکانات مورد نیاز: برگه فلیپ چارت و ماژیک، پاورپوینت،

رسانه ۱، ۱۵، ۱۶، ۱۷

زمان / ابزار کمک آموزشی	چارچوب طرح درس
(۵ دقیقه)	<p>مقدمه:</p> <p>مجدداً اشاره کنید که کودکان به دلیل موقعیت سنی و اجتماعی شان - علی‌الخصوص در شرایط بحرانی - بیش از سایرین مورد آزار و بهره‌کشی قرار می‌گیرند. آزار کودکان محدود به افراد غریبه و ناشناس نیست بلکه در بسیاری از موارد کودکان توسط خانواده‌هایشان مورد آزار و یا غفلت واقع می‌شوند.</p>
(۱۰ دقیقه) رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۵۹ و ۶۰ و ۶۱)	<p>نگاه کلی بر مطالب این جلسه:</p> <p>با استفاده از رسانه ۱ کودک‌آزاری را تعریف کرده و سپس اهداف جلسه را با فراگیران در میان بگذارید.</p>
(۱۵ دقیقه) رسانه ۱۵	<p>ارائه مطالب:</p> <p>به طور اجمال به تعاریف کودک‌آزاری جسمی، کودک‌آزاری جنسی، کودک‌آزاری عاطفی، غفلت، بهره‌کشی، بدرفتاری آموزشی اشاره کنید. رسانه ۱۵ را توزیع کنید و فرصت کوتاهی برای مطالعه آن بدهید. به سؤالات احتمالی پاسخ دهید.</p>
(۴۰ دقیقه) فیلیپ چارت، ماژیک	<p>تمرین ۱:</p> <p>شرکت‌کنندگان را به ۶ گروه تقسیم کرده، از هر گروه بخواهید تا بر روی نحوه تشخیص یکی از انواع کودک‌آزاری به بحث و تبادل نظر بپردازند. پس از پایان کار گروهی، از گزارشگر هر گروه بخواهید تا نتیجه کار گروهی را به جمع ارائه دهند. در صورت لزوم به موارد مطرح نشده اشاره کنید.</p>
(۴۰ دقیقه) رسانه ۱۶- فیلیپ چارت، ماژیک	<p>تمرین ۲:</p> <p>رسانه ۱۶ را از محل‌های تعیین شده ببرید. شرکت‌کنندگان را به ۵ گروه تقسیم کرده، به هر گروه یک قطعه بریده شده را بدهید و از هر گروه بخواهید تا بر روی ۲ مورد مطرح شده در هر قطعه که مرتبط با پیشگیری از کودک‌آزاری است گفتگو کرده و نتیجه بحث خود را با کشیدن تصویر بر روی فیلیپ چارت مطرح کنند. هر گروهی پس از پایان کار خود فیلیپ چارت را در مکان مناسبی نصب کرده و نماینده گروه مفهوم تصویر را به جمع توضیح خواهد داد.</p>
(۱۰ دقیقه) رسانه ۱ (پاورپوینت، اسلاید ۶۲ و ۶۱) رسانه ۱۷- (خوراک فکر)	<p>ارائه مطالب و خلاصه:</p> <p>به نقش مددکاران اجتماعی در فرایند درمان کودکان آزار دیده اشاره کنید و با استفاده از رسانه ۱ اقداماتی که مددکار باید برای پرداختن به کودک آزار دیده انجام دهد را مطرح کنید و در مورد هر یک توضیح دهید.</p> <p>با اشاره مجدد به اهداف جلسه، خلاصه‌ای از مطالب درس ارائه دهید. رسانه ۱۷ را به عنوان خوراک فکر نمایش دهید.</p>

رسانه ۱۵ برخی تعاریف

کودک آزاری (Child Abuse) چیست؟

مطابق تعریف سازمان بهداشت جهانی کودک آزاری عبارت است از آسیب یا تهدید سلامت جسم و روان و یا سعادت و رفاه و بهزیستی کودک به دست والدین یا افرادی که نسبت به او مسئول هستند.

۱- کودک آزاری جسمی (Physical Child Abuse) چیست؟

هر عملی که منجر به آسیب جسمی به کودک می‌شود، که این آسیب‌ها ناشی از تنبیهات شدید جسمی یا تنبیهات غیرموجه می‌باشد. همچنین شامل حمله آگاهانه و عمدی به کودک مثل سوزاندن، گازگرفتن، بریدن، هل دادن، تائیدن اندام‌ها، شکنجه، کبودی‌ها، زخم‌ها و شکستگی‌ها می‌شود.

سوءرفتارهای جسمی را می‌توان در دو دسته کلی طبقه‌بندی نمود. دسته اول سوءرفتارهای جسمی مستقیم مثل ضرب و شتم یا سوزاندن و غیره، دسته دوم سوءرفتارهای جسمی غیرمستقیم مثل هل دادن، پرت کردن و غیره.

۲- کودک آزاری جنسی (Sexual Child Abuse) چیست؟

آزار جنسی، درگیر نمودن کودک در فعالیت‌هایی است که منجر به ارضاء جنسی افراد بزرگسال می‌شود. این آزارها می‌تواند شامل عورت‌نمایی، نوازش و لمس و یا نمایش تصاویر مستهجن و تماس جنسی دهانی، مقعدی و تناسلی باشد. آزارهای جنسی می‌تواند توسط افراد خانواده، آشنایان و یا افراد غریبه صورت پذیرد.

برخی صاحب‌نظران پنج ویژگی را در تعریف آزار جنسی ضروری می‌دانند:

- ۱- کودک عموماً آنرا دوست ندارد.
- ۲- ارضاء جنسی فرد آزار دهنده هدف اصلی آزار است.
- ۳- در این رابطه یک تفاوت سنی و قدرتی وجود دارد که این مسئله به طور مؤثری رضایت معنادار از رابطه را از بین می‌برد.
- ۴- فعالیت جنسی معمولاً پنهان، همراه با توطئه‌چینی قبلی و اعمال زور از جانب فرد قدرتمند است.
- ۵- گاهی به نظر می‌رسد به دلیل عدم ارضاء نیازهای شدید کودک به حمایت فیزیکی، عاطفی، توجه و وابستگی، او تمایل به پذیرش، شروع و حفظ رابطه دارد.

۳- کودک آزاری عاطفی (Abuse Child Emotional) چیست؟

بدرفتاری عاطفی آسیبی اساسی و قابل توجه است که کارکردهای روانشناختی، رفتار و رشد کودک را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. طرد، محرومیت عاطفی، برخورد خشونت آمیز خانواده (بی ثباتی خانوادگی)، انتقاد، تحقیر و انتظارات نامناسب از کودک، کودک آزاری عاطفی تلقی می‌شود. بدرفتاری عاطفی معمولاً با بدرفتاری جسمی و کلامی همراه است.

یکی از انواع سوءرفتار علیه کودکان که در برخی طبقه‌بندی‌ها آمده است، شاهد خشونت بودن کودکان است که در برخی دسته‌بندی‌ها جزء آزار عاطفی در نظر گرفته شده است. خشونت خانوادگی نوعی از سوءرفتار است که در آن کودکان به صورت غیرمستقیم در معرض آزار قرار می‌گیرند. در این حالت این کودکان قربانیان ناخواسته خشونت خانگی محسوب می‌شوند. خشونت

خانوادگی می‌تواند به شکل مشاجره‌های تصادفی یا منازعات شدید باشد که به شکل آزارهای عاطفی، کلامی، خشونت‌های جنسی، درگیری‌های فیزیکی و یا استفاده از زور و اجبار ظاهر شود.

۴- بی توجهی یا غفلت (Neglect) چیست؟

غفلت عبارتست از "عدم فراهم آوردن نیازهای اولیه (مانند احتیاجات غذایی، پوششی، مسکن، بهداشت و مراقبت‌های طبی) و تحصیلی و سرپرستی طفل توسط والدین و یا سرپرست." غفلت همیشه عمدی نبوده، بلکه فقدان آگاهی، محدودیت‌های مالی و سایر عوامل ممکن است مانع کفایت والدین، سرپرستان و مراقبین در جهت سرپرستی و پرورش کودک گردد.

۵- بهره‌کشی

بکارگیری کودکان یا وادار کردن آنها به کار یا خدماتی که برای سلامت جسمی، روانی یا وضعیت اجتماعی آنها خطرناک باشد. سربازگیری اجباری کودکان، استفاده از آنها برای هزرنگاری و فحشاء و... تحمل فشار زیاد به کودک از سوی والدین یا مراقبان برای کسب درآمد در حالی که در مورد نحوه خرج کردن آن هیچ گونه اختیاری به کودک داده نشود. به کار گماردن کودکان زیر سن قانونی از جمله مصادیق بهره‌کشی هستند.

۶- بدرفتاری آموزشی (Educational Abuse):

فشار و آسیب‌های احتمالی که از طریق نظام آموزشی، معلمان، شیوه‌های تدریس، محتوای کتاب‌ها و... در کودکان ایجاد می‌شود، در حوزه بدرفتاری آموزشی قرار می‌گیرد. تأکید بر نمره‌گرایی، نادیده گرفتن تفاوت‌های فردی، ایجاد

رقابت‌های شدید، تأکید بر یادگیری از راه حفظ کردن، ایجاد فشارهای روانی بر کودکان به علت انتظارات بیش از حد از آنان و ... در این گروه جای می‌گیرد. بدرفتاری آموزشی می‌تواند با سایر بدرفتاری‌ها از جمله بدرفتاری جسمی همراه باشد.

رسانه - ۱۶- پیشگیری از کودک آزاری

- **پیشگیری از کودک آزاری مناسب ترین کاری است که می توانید انجام دهید** در نتیجه برای آموزش کودکان برنامه ریزی کنید. باید با کمک معلمان، مربیان مهدهای کودک ثابت و سیار و تسهیلگران محلی به کودکان بیاموزید که چگونه از خود مراقبت کنند و در صورت بروز چه مواردی مراقبین خود را مطلع سازند. مهارت های مقابله ای را با روش های ساده و قابل درک به آنها بیاموزید.
- **آگاهی خانواده ها و جوامع محلی** را در مورد احتمال بروز کودک آزاری افزایش دهید.

- **ایجاد فضاهای امن برای کودک (یا فضاهای دوستدار کودک)** توجه خاص مددکاران و سایر گروه های کمک رسان و وجود چادرهایی برای کودکان گم شده یا رها شده در روزهای اول که با علامتی مثل نصب یک پرچم مشخص شده اند و در آنها افرادی برای مراقبت از کودکان حضور دارند، تا اندازه زیادی از خطرات تهدیدکننده کودکان خواهد کاست.
- **مشارکت جامعه محلی** عامل تعیین کننده ای در تأثیرگذاری اقدامات شما خواهد بود. می توانید با کمک افراد محلی آموزش دیده شبکه حمایتی ویژه کودکان شکل دهید که مسئولیت حمایت از کودکان در اجتماع محلی خود را به عهده بگیرند و در صورت مشاهده موارد کودک آزاری آنها را به مددکار گزارش نمایند. کودکان می توانند عوامل تعیین کننده ای در مراقبت از یکدیگر باشند از این رو توصیه می شود در شبکه حمایتی مذکور کودکان را نیز بپذیرید.

- در صورتی که با موردی از کودک آزاری روبرو شدید، همزمان با انجام اقدامات مددکاری حتماً کودک و خانواده‌اش را به سایر اعضای تیم تخصصی ارجاع دهید تا جنبه های دیگر درمانی نیز پیگیری شود. با همکاری ستاد منطقه‌ای امکان ارائه خدمات حرفه‌ای روانشناسی و روانپزشکی و در صورت نیاز پزشکی به کودکان آزار دیده و خانواده‌شان را پیگیری کنید و توجه داشته باشید که کودک آزار دیده باید با اولویت و در کوتاه‌ترین زمان ممکن از این خدمات برخوردار شود. فراموش نکنید که تا جایی که امکان دارد از اعزام کودک به منطقه ای دیگر و دور از خانواده پرهیز نمایید. تلاش کنید درمان در همان منطقه و با استفاده از امکانات موجود انجام پذیرد.
- مددکاران اجتماعی مهمترین رابط تیم تخصصی با خانواده و اجتماعی هستند که کودک در آن زندگی می کند. در مواردی که آزارگر والدین یا مراقبین کودک هستند، مقاومت برای پیگیری درمان کودک به شدت بروز می کند. مددکار با برقراری ارتباط با خانواده و ارائه مشاوره های مددکاری برای کاهش و در نهایت برطرف کردن مقاومت آنها تلاش می نماید. در عین حال در طول دوره درمان نیز اقدامات حرفه ای مربوط به بازسازی ساختار خانواده و پیگیری مشکلات کودک با خانواده و ارتباط با سایر همسالان توسط مددکار انجام می شود.
- کودکان آزار دیده تنها افرادی نیستند که به کمک حرفه ای نیاز دارند. آزارگران نیز به دریافت خدمات تخصصی احتیاج دارند. از این رو لازم است که ترتیبی بدهید تا فرد یا افراد آزارگر نیز از خدمات مشاوره‌ای و درمانی برخوردار شوند.

- **با پلیس در تماس باشید.** تعامل مددکاران با مسئولین برقراری امنیت در منطقه می تواند عامل مهمی در کاهش کودک آزاری و پیشگیری از خشونت و بهره کشی از کودکان باشد. گاهی لازم است اطلاعاتی را در مورد چگونگی پیشگیری از آزار و غفلت از کودکان به نیروهای پلیس منتقل نمایید. در صورتی که نوع خاصی از آزار در منطقه بحران زده را شناسایی کردید، موضوع را با پلیس در میان بگذارید.

- **همکاری با سایر نهادها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی شما را در پیشرفت کار کمک خواهد کرد.** بخصوص NGOها (سازمان‌های غیردولتی) می‌توانند نقش تعیین کننده ای در آموزش گروه‌های هدف، شناسایی و گزارش موارد کودک آزاری و ارجاع آن‌ها ایفا نمایند.
- در تمام اقدامات خود در مورد کودکان آزاردیده **رازداری حرفه‌ای** را به طور ویژه مدنظر داشته باشید. بخصوص در موارد آزارهای جنسی و با توجه به تابوهای موجود در جوامع مختلف در این مورد خاص، از بازگودردن موضوع با دیگران جز در مواردی که ضرورت دارد، اجتناب نمایید. مددکاران به خوبی به این امر واقفند که اشتغال یک فرد به مددکاری یا سایر حرفه های یاورانه دلیل کافی برای بازگو نمودن اسرار مددجو به او نیست و مددکاران تنها زمانی مجاز به طرح موضوع هستند که مددجو با این امر موافقت نموده و آن فرد حرفه ای نیز بتواند در فرایند مشکل گشایی کمک نماید. بی توجهی به این موضوع می تواند زمینه را برای آزارهای بیشتر کودک فراهم آورد.

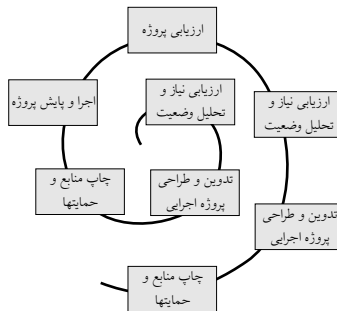
جلسه هشتم: برنامه‌ریزی مددکاری اجتماعی در شرایط بحرانی

اهداف آموزشی:

پس از این جلسه شرکت‌کنندگان بایستی بتوانند:

❖ انواع برنامه‌ریزی در شرایط بحرانی را ذکر کنند.

❖ چارچوب تدوین برنامه را شرح دهند.

زمان تخمینی لازم برای برگزاری این جلسه: ۸۰ دقیقه

ابزارهای آموزشی و امکانات مورد نیاز: وایت‌برد، مژیک وایت‌برد، پاورپوینت، رسانه

۱۹۰۸۰۱

زمان / ابزار کمک آموزشی	چارچوب طرح درس
<p>(۷ دقیقه)</p>	<p>مقدمه: به اهمیت برنامه‌ریزی در مددکاری (مددکاری فردی، کار با گروه، برنامه‌ریزی اجتماعی) و تفاوت برنامه‌ریزی در شرایط بحرانی با شرایط عادی اشاره کنید. صحبت خود را با ذکر انواع برنامه‌ریزی (کوتاه مدت و بلند مدت) ادامه دهید.</p>
<p>(۳ دقیقه) رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۶۳ و ۶۴)</p>	<p>نگاه کلی بر مطالب این جلسه: با استفاده از رسانه ۱ اهداف جلسه را با فراگیران در میان بگذارید. اشاره کنید که این جلسه را با انجام عملی کار برنامه‌ریزی پیش خواهید رفت.</p>
<p>(۱۰ دقیقه) وایت‌برد، ماژیک وایت‌برد</p>	<p>ارائه مطالب: به طور اجمال توضیحاتی در مورد برنامه‌ریزی کوتاه مدت و بلند مدت ارائه دهید و نکات مهم را بر روی وایت‌برد بنویسید. مثال‌هایی را مطرح کنید تا تفاوت دو نوع برنامه‌ریزی روشن‌تر شود و به سؤالات پاسخ دهید.</p>
<p>(۵۰ دقیقه) رسانه ۱۸ و ۱۹ رسانه ۱ (پاورپوینت، اسلاید ۶۵)</p>	<p>تمرین ۱: شرکت‌کنندگان را به ۳ گروه تقسیم کرده، به هر گروه یکی از سناریوهای مطرح شده در رسانه ۱۸ را بدهید و بخواهید که در صورت لزوم سناریو را با تصورات خود تکمیل کنند و با توجه به آن برنامه‌ای را تدوین کرده، رسانه ۱۹ را تکمیل کنند. پس از پایان کار گروهی، از هر گروه بخواهید تا نتیجه کار گروهی را در اختیار گروه دیگر (که نقش اهداکننده کمک را خواهد داشت) قرار دهد. گروه‌ها بر نتایج کار گروه‌های دیگر نظر مکتوب می‌دهند. پس از مدتی نتایج را به گروه‌های اولیه بازگردانده و بخواهید که گروه‌ها در صورت لزوم با یکدیگر تعامل داشته باشند. در پایان با استفاده از رسانه ۱ مطالب و نکات مهم را به جمع متذکر شوید.</p>
<p>(۱۰ دقیقه)</p>	<p>خلاصه: از هر فردی بخواهید که یک نکته مهم از این جلسه را در جمع بیان کند و در صورت لزوم فرصت بیشتری به افراد بدهید. خودتان هم در جمع باشید و نکاتی را مطرح کنید.</p>

رسانه ۱۸

گروه ۱:

(نامه یک پسر هفده‌ساله شاغل به مددکار اجتماعی از یک سازمان غیردولتی که با کودکان خیابانی و شاغل کار می‌کند؛ ۸۰ روز از وقوع زلزله گذشته است)

خانم‌ناصری عزیز

من پیروز به مرکز شما آمدم تا درباره مسئله‌ای با شما صحبت کنم اما خیلی خجالت کشیدم. به نظرم شما آدم مهربانی باشید بنابراین به این نتیجه رسیدم که می‌توانم در مورد این مسائل به شما اعتماد کنم.

از زمان زلزله من همیشه تصاویری از انهدام و بیرون کشیدن جنازه‌ها از زیر آوار را می‌بینم. هر دو اینها را زمانی می‌بینم که در خواب هستم و حتی در طول روز و در زمان کار نیز آنها را می‌بینم. یکبار با یک اره در کارگاه مشغول کار بودم و به قدری غرق در افکارم شدم که نزدیک بود انگشتم را قطع کنم. وقتی درباره این مسئله با یکی از دوستانم صحبت کردم به من گفت که او هم مشکل مشابهی داشته اما درمان آن را یافته است. او از تریاک استفاده می‌کند تا آرام شود و از فکرهای ناچور رهایی پیدا کند. می‌گوید خیلی خوب است و وقتی از آن استفاده می‌کند آن فکرها دیگر به سراغش نمی‌آیند.

یادم می‌آید که پدر مرحومم عادت داشت بگوید هیچ وقت به سراغ مواد نروم. آیا می‌توانم از تریاک استفاده کنم تا از استرس خلاص شوم؟ می‌دانم که فرد تریاک کشیده بعداً پشیمان می‌شود و من از اینکه این اتفاق برایم بیفتد نفرت دارم. و اگر استفاده کنم و صاحب کارم متوجه شوم شغلم را از دست خواهم داد.

***

گروه ۲:

وجود مشکلات فردی، خانوادگی و اجتماعی برای همه افراد در سطوح سنی مختلف، امری طبیعی و بدیهی است و بهترین راه رویارویی با آنها، افزایش توانمندی‌ها و دستیابی به مهارت‌های لازم در زندگی است؛ در زمان وقوع بحران‌ها که مشکلات وسیع‌تر و شدیدتر است، ضرورت این توانمندی‌ها و مهارت‌های زندگی علی‌الخصوص

در مورد کودکان و نوجوانان بیشتر احساس می‌شود. برای مقابله با مشکلات و کاهش آنها در مواقع بحرانی، آموزش نقش مؤثری دارد به طوری که چهارمین الویت مهم پس از وقوع بحران به شمار می‌رود (تغذیه - سرپناه - بهداشت - آموزش).

با توجه به اهمیت آموزش و نقش آن در پیشگیری از مشکلات، در پیمان‌نامه حقوق کودک در ماده ۲۸ به حق آموزش برای همه کودکان و نوجوانان و در ماده ۲۹ به کیفیت آموزش و پرورش تاکید شده و در مواد ۴، ۲۷ و ۳۱ نیز به حق دسترسی به اطلاعات و آموزش‌های غیررسمی، توجه شده است.

***

گروه ۳:

اخبار روزنامه‌های صبح: بنابر گزارش‌های دریافت شده، متأسفانه طی وقوع زمین‌لرزه‌ای که ۵ روز پیش در شهر سبزینه به وقوع پیوست، بیش از ۱۰۰۰۰ نفر جان باخته‌اند و ۵۵۰۰۰ نفر خانه‌هایشان را از دست داده‌اند. شهر تقریباً ویران شده و خدمات اجتماعی کاملاً از بین رفته است. آب آشامیدنی سالم و آب برای شستشو چندان در دسترس نیست و دمای هوا حدود ۴۰ درجه است. موارد سالک مشاهده شده‌اند. داروهای اورژانس موجودند ولی باز هم کمبود دارد.

کودکان زیر ۱۰ سال بسیاری در شهر دیده می‌شوند که برخی بدون همراه و برخی جدا شده و برخی یتیم شده‌اند. مواردی از خشونت و آزار کودکان گزارش شده است. سازمان غیردولتی «آوای مهر» در مرکز شهر چادر زده است و در حال جمع‌آوری اطلاعات در مورد وضعیت کودکان است. سازمان‌های بین‌المللی نیز برای کمک اعلام آمادگی کرده‌اند. مددکاران داوطلب از سراسر کشور در ستاد منطقه‌ای مستقر شده‌اند و به فعالیت مشغولند.

رسانه ۱۹

چارچوب تدوین برنامه

موضوع طرح و هدف آن: (اهدافی را انتخاب کنید که با توجه به امکانات و محدودیت‌های موجود بتوانید به آنها دست پیدا کنید)

ضرورت اجرای برنامه: (در یک مقدمه کوتاه ضرورت اجرای برنامه پیشنهادی را تشریح کنید. دلایل مورد نظر مددکار باید مستند به اطلاعات دقیق از منطقه بحران زده باشد)

گروه هدف: (به طور مشخص تعیین کنید کدام دسته از کودکان یا جمعیت در قالب هر برنامه خدمت دریافت خواهند کرد)

پراکندگی جغرافیایی: (محلّه‌ها یا مناطقی را که برنامه در آن‌ها اجرا خواهد شد، به طور دقیق مشخص کنید)

سازمان‌ها و نهادهای همکار: (جدول نحوه تقسیم کار میان سازمان‌ها را بکشید)

نیروی انسانی موردنیاز و نحوه تأمین آنها: (مشخص کنید که چه کسانی مسئول اجرای فعالیت‌ها هستند. مجریان طرح ضرورتاً نیروهای متخصص یا پرسنل سازمان‌ها نخواهند بود)

فعالیت‌ها: (اجزاء برنامه عملیاتی را طبق جدول زیر تکمیل کنید)

جدول فعالیت‌ها

ردیف	فعالیت	امکانات و وسایل مورد نیاز	مجری / مجریان	زمان شروع	زمان پایان

اعتبار مورد نیاز: (میزان اعتبار مورد نیاز را ذکر کنید و توضیح دهید که این اعتبار باید از چه محلی تأمین شود)

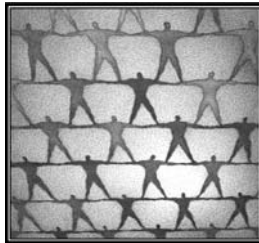
روش پایش و ارزشیابی: (نحوه نظارت بر اجزای طرح و اثربخشی طرح را تشریح کنید)

جلسه نهم: اقدامات اجتماع محور

اهداف آموزشی:

پس از این جلسه شرکت‌کنندگان بایستی بتوانند:

- ❖ اجتماع محلی را تعریف کنند و نحوه ورود به آن برای حمایت از کودکان را تشریح کنند.
- ❖ نحوه بسیج اجتماعی و جلب مشارکت افراد را توضیح دهند.
- ❖ چگونگی تشکیل و فعال نمودن تیم‌های محلی را ذکر کنند.
- ❖ نقش‌های مددکار در فرایند اقدامات اجتماع محور را بیان کنند.

زمان تخمینی لازم برای برگزاری این جلسه: ۹۰ دقیقه

ابزارهای آموزشی و امکانات مورد نیاز: پاورپوینت، وایت‌برد، ماژیک وایت‌برد.

رسانه ۱ و ۲۰

زمان / ابزار کمک آموزشی	چارچوب طرح درس
<p>(۲۰ دقیقه)</p> <p>وایت‌برد، ماژیک وایت‌برد رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۶۶ و ۶۷)</p>	<p>مقدمه:</p> <p>واژه‌های زیر را بر روی وایت‌برد بنویسید و از شرکت‌کنندگان بخواهید تا بر روی یک کاغذ سفید تعریف آنها را از نظر خودشان بنویسند.</p> <p>اجتماع محلی؛ اجتماع محلی جغرافیایی؛ اجتماع محلی وظیفه مدار (کار کردی).</p> <p>سپس از آنها بخواهید تا بایستند و کاغذ خود را به صورت یک توپ کوچک محاله کنند (گلوله برفی). یک موزیک شاد بگذارید و به شرکت‌کنندگان بگویید که به صورت یک روز برفی است و برای برف بازی جمع شده‌اند! گلوله‌های برفی را به یکدیگر پرتاب کنند! پس از یک دقیقه بخواهید که هر کسی یکی از گلوله‌های برفی را نزد خود داشته باشد و آن را باز کند برای جمع بخواند. در صورتی که وقت اجازه می‌دهد همگی می‌توانند برگه‌های خود را بخوانند. در نهایت با استفاده از رسانه ۱ تعریفی ارائه دهید و اهمیت مشارکت مردم را در فرایند ساماندهی و بازسازی یادآور شوید. ذکر کنید که مددکاری که از خارج از جامعه محلی وارد می‌شود، نقش حمایت‌کننده و تسهیلگر دارد. در برنامه‌های اجتماع محور مشارکت همه افراد اجتماع محلی برای حل مشکل مشترک و تقویت ظرفیت‌های اجتماع‌های محلی دورکن اصلی اقدامات مددکار هستند.</p>
<p>(۵ دقیقه)</p> <p>رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۶۸)</p>	<p>نگاه کلی بر مطالب این جلسه:</p> <p>با استفاده از رسانه ۱ اهداف جلسه را با فراگیران در میان بگذارید و بخواهید که به اهداف توجه کرده و میزان آگاهی ابتدایی خود را بررسی کنند. اشاره کنید که در تمرین بعدی به ۲ هدف اول می‌پردازید و در مورد نحوه ورود به اجتماع محلی برای حمایت از کودکان و نحوه بسیج اجتماعی و جلب مشارکت افراد بحث خواهید کرد.</p>
<p>(۴۰ دقیقه)</p> <p>رسانه ۲۰</p>	<p>تمرین:</p> <p>شرکت‌کنندگان را به ۴ گروه تقسیم کنید و به هر گروه یکی از بخش‌های رسانه ۲۰ را بدهید. از هر یک از گروه‌ها بخواهید که در مورد آن بحث کنند و در نهایت یک نفر را به عنوان کارشناس معرفی کنند که در یک مباحثه تلویزیونی فرضی شرکت خواهد کرد و به سؤالاتی در آن زمینه پاسخ خواهد داد. شما نقش مجری برنامه را ایفا خواهید کرد. مباحثه تلویزیونی را برگزار کنید و در پایان، در صورت لزوم، با ارائه توضیحات ضروری نکات را تکمیل کنید.</p>
<p>(۱۵ دقیقه)</p> <p>رسانه ۱- (پاورپوینت، اسلاید ۶۹)</p>	<p>ارائه مطالب:</p> <p>ضمن جمع‌بندی تمرین، با استفاده از رسانه ۱، نحوه کمک مددکار به اجتماع محلی برای حل مشکلات خود را توضیح دهید.</p>
<p>(۱۰ دقیقه)</p>	<p>خلاصه:</p> <p>از هر فردی بخواهید که ۵ نکته مهم از این جلسه را یادداشت کند و سپس آن را با فرد کناری خود در میان بگذارد. سپس هر ۲ نفری ۱۰ نکته خود را با ۲ نفر کناری خود در میان می‌گذارند.</p>

گروه ۱

چگونه وارد اجتماع محلی شویم؟

اجتماع‌های محلی معمولاً از همبستگی قابل توجهی برخوردارند چون اعضای آنها ارزشها و علائق مشترکی دارند و در عین حال در مقایسه با سایر گروه‌های انسانی روابط نزدیکتری داشته به یکدیگر بیشتر اعتماد دارند. به همین دلیل برای وارد شدن به اجتماع محلی باید به نکات زیر توجه داشته باشید:

باید اعتماد اعضای اجتماع را جلب کنید. در مواردی که پس از وقوع بحران گروه‌های مختلف با وعده حمایت وارد منطقه شده‌اند و عملی نشدن وعده‌های آنان موجب بدبینی مردم شده است، ورود به اجتماع محلی کار دشوارتری خواهد بود. رهبران مذهبی، کارکنان بهداشت، معلمین مدارس و ... کسانی هستند که معمولاً مورد اعتماد مردم می‌باشند. گاهی ممکن است قبل از ورود به اجتماع محلی از طریق منابع اطلاعاتی موجود متوجه شوید که افراد کلیدی اجتماع چه کسانی هستند. بهتر است اولین ملاقات‌هایتان را با افراد کلیدی اجتماع تنظیم کنید. در جلسه‌هایی که با ایشان دارید، اهدافتان را به طور روشن بیان کنید. لازم نیست برای جلب نظر آنها بزرگنمایی کنید. همان کاری را توضیح دهید که قرار است انجام گیرد و به همان منافی اشاره کنید که به احتمال زیاد نصیب اجتماع خواهد شد. به یاد داشته باشید در صورتی که انتظارات غیرمعمول در این افراد بوجود آورید، در سایر مراحل با مشکل جدی مواجه خواهید شد.

گاهی لازم است برای اینکه افراد کلیدی به شما اطمینان کنند، کمی وقت صرف کنید. به آنها فرصت دهید تا در مورد شما بیشتر بدانند. از تجربه‌های مشابه در سایر اجتماعات مثال بزنید و در صورت امکان آنها را برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد تجربه‌های موجود راهنمایی کنید.

پس از یافتن افراد کلیدی و تشریح اقدامات اجتماع محور با توجه به پیشنهاد آنان در مورد اینکه چگونه همه افراد اجتماع را از برنامه مطلع کنید، تصمیم بگیرید. کمک و حمایت افراد کلیدی در ملاقات‌هایی که با عموم مردم خواهید داشت، بسیار تعیین کننده خواهد بود.

گروه ۲

بسیج اجتماعی

برای اینکه افراد یک اجتماع را به منظور تلاش در جهت مشخصی بسیج کنید، لازم است آنها را نسبت به موضوع مورد نظرتان آگاه و حساس کنید. به عنوان مثال وقتی تصمیم دارید در مورد کودکان در شرایط بحرانی فعالیت کنید، آنها را از تأثیری که می‌توانند بر بهبود وضعیت کودکان پس از بحران داشته باشند، آگاه نمایید. آنها را در مورد فرزندانشان و یا کودکانی که در نزدیکی آنها و در همان اجتماع زندگی می‌کنند و خطراتی که می‌توانند آنها را تهدید نمایند، حساس کنید. افراد کلیدی در این راستا می‌توانند نقش مؤثری ایفا نمایند. احتمال دارد در مواردی تصمیم بگیرید، حساس سازی اولیه مردم را به افراد کلیدی بسپارید. در جلسات عمومی که برگزار می‌کنید به مردم اطلاع دهید که قرار است آنها بگویند چه مشکلاتی وجود دارد و بر اساس اولویت‌های مورد نظر آنها و با همکاری خودشان حل مشکلات پیگیری شوند. از اینکه به آنها وعده دهید که همه مسائشان را در مدت کوتاهی برطرف خواهید کرد، جداً خودداری کنید.

در شرایط بحرانی مردم با مشکلات بی شماری روبرو هستند. اگر برای آنها مشخص نکنید که با چه هدفی وارد محله شده‌اید، انتظاراتی از شما خواهند داشت که نمی‌توانید آنها را برآورده کنید و طبیعی است که پس از مدتی اعتماد

آنها را از دست خواهید داد. به آنها بگویید که می خواهید با کمک آنها اقداماتی را پیگیری کنید که کودکان اجتماع محلی آنان در شرایط بحرانی مورد حمایت قرار گیرند.

کمک گرفتن از کارشناسان بومی که با فرهنگ مردم منطقه آشنا ترند، موجب می شود اجتماع محلی زودتر به شما اعتماد کند.

وقتی گروه هدف اصلی شما در یک منطقه بحران زده کودکان هستند و تصمیم دارید از طریق اقدامات اجتماع محور وضعیت آنان را بهبود بخشید، باید با تمام اجتماع محلی به عنوان یک کل ارتباط برقرار کنید.

گروه ۳

مشارکت محلی

منظور شرکت افراد در فعالیت های مشترک جهت دستیابی به اهداف مشترک است. این فعالیت ها اساساً داوطلبانه و هدفمند هستند. ملاقاتهای عمومی، بازدیدها، خبرنامه های محلی و بازی ها بخصوص بازی های محلی که به صورت گروهی انجام می شوند موقعیت های مناسبی را برای جلب مشارکت افراد محلی فراهم می نمایند.

مشارکت کودکان چیست؟

مشارکت کودک فرایندی است که در مسیر آن کودکان در تعیین نیازها، تصمیم گیری، تخصیص منابع و دسترسی به کالاها و خدمات عمومی مؤثرند و کنترل دارند.

اصل مشارکت در مددکاری اجتماعی بر این نکته تأکید دارد که مددجو باید در فرایند حل مشکل خود مشارکت داشته باشد. در واقع مددکار اجتماعی بر

این باور است که حضور مددجو در این فرایند یکی از مهمترین فاکتورهای توانمندکردن او در روبرو شدن با مشکل فعلی و مشکلات بعدیش است. در شرایط بحرانی که اعتماد بنفس کودک کاهش یافته است، مشارکت دادن او در فرایند حل مشکل می تواند اقدامی مؤثر در بازگرداندن اعتماد بنفس وی باشد و در عین حال فرصت تجربه موقعیت های جدید و یادگیری نکات تازه را برایش فراهم آورد.

کودکان قادرند شما را در دستیابی به اطلاعات برای تحلیل وضعیت کمک کنند (مراجعه کنید به فصل تحلیل وضعیت)، آنها می توانند در آموزش و مراقبت از سایر کودکان همکار شما باشند و در مواردی در جلسات مددکاری گروهی نقش کمک تسهیلگر را داشته باشند. برای مشارکت دادن کودک در امور مختلف لازم است به نکات زیر توجه نمایید:

- از کودکان انتظارات غیرمعمول نداشته باشید. انجام امور دشوار و خطرناک را به آنها واگذار نکنید. دقت داشته باشید که نباید مشارکت کودک موجب شود لطمه‌ای به او وارد شود.
- در موقعیت هایی که کودک قرار است کاری را انجام دهد، لازم است بدانند که شما او را حمایت خواهید کرد. به همین دلیل حضور مددکار می تواند در مواردی در احساس امنیت کودک مؤثر واقع شود.
- به کودک این فرصت را بدهید که خودش تعیین کند چه کاری را می تواند و می خواهد انجام دهد. کودک را تشویق کنید تا پیشنهادهایش را مطرح کند. از پیشنهادهای همکاری او استقبال کنید. حتی اگر تشخیص می دهید کودک نمی تواند پیشنهادش را به طور کامل انجام دهد به این بیاندیشید که چگونه می توانید او را در انجام بخشی از کار مشارکت دهید.

- اگر به هر دلیلی کاری که به کودک سپردید، مطابق آنچه مورد نظر شما بود، انجام نگرفت، از او انتقاد نکنید. آنها می‌توانند اشتباه کنند.
- به کودکان فرصت دهید تا به خصوص در تصمیم‌گیری در امور مربوط به خودشان دخیل باشند. نظر آنها را در تصمیم‌گیری‌های نهایی لحاظ کنید.
- در مشارکت دادن کودکان کارهای گروهی توسط آنها را تشویق کنید.

گروه ۴

شبکه سازی

مددکار می‌تواند با کمک پایگاه‌های اجتماعی محلی میان تیم‌هایی که در هر یک از اجتماع‌های محلی فعالیت می‌کنند، ارتباط برقرار نماید و نوعی شبکه را با همکاری آنها بوجود آورد. اعضای این تیم‌ها از یکدیگر راهکارهای مختلف برای حل مشکلاتشان را می‌آموزند. در مواردی نیز احتمال دارد اعضای شبکه در مورد تغییراتی فراتر از اجتماع محلی خود تصمیم‌گیری کنند و با کمک همدیگر و تعامل با سازمان‌ها و مؤسسات دولتی و غیردولتی دیگر آن تغییرات را عملی کنند.

بخصوص این شبکه‌ها می‌توانند در مورد جستجوی کودکان جدا شده کارآمد باشند. معمولاً حمایت‌هایی که تیم‌های محلی برای کودکانشان طراحی و اجرا نموده‌اند، بوسیله شبکه به اطلاع سایر تیم‌ها نیز رسانیده می‌شود و بی‌تردید در توسعه حمایت روانی اجتماعی از کودکان تأثیر خواهد داشت.

در مواردی که اجبار مردم برای جابجایی به دلیل بروز بحران موجب شده ساختار اجتماع محلی تغییرات قابل توجهی نماید شبکه سازی می‌تواند در به هم پیوستن مجدد افراد اجتماع محلی مؤثر باشد.

منابع پیشنهادی جهت مطالعه: بیشتر در زمینه تکنولوژی آموزشی

کتاب‌های فارسی و انگلیسی زیر حاوی مطالب مفیدی در زمینه آموزش و تکنولوژی آموزشی هستند.

- روش‌ها، فنون و الگوهای تدریس، تألیف: دکتر امان‌الله صفوی، انتشارات سمت، چاپ دوم، ۱۳۸۲
- طراحی برنامه درسی، انابل نلسون، ترجمه یوسف رضاپور، انتشارات سمت، ۱۳۸۱
- طراحی آموزشی، تألیف: عادل یغما، انتشارات مدرسه، چاپ سوم، ۱۳۷۷
- کاربرد روش‌ها و الگوهای تدریس – ویژه دوره کارورزی کارآموزان و معلمان، تألیف: عادل یغما، انتشارات مدرسه، چاپ چهارم، ۱۳۷۸
- برنامه‌ریزی درسی (راهنمای عمل)، تألیف: دکتر حسن ملکی، انتشارات مدرسه، ۱۳۷۸
- مقدمات تکنولوژی آموزشی، تألیف: دکتر محمد احدیان، انتشارات آیژ

- What's Your Role, By: Ralph Stone, 1997
- HOW TO ORGANIZE AND RUN TRAINING WORKSHOPS, UNICEF, 1990
- A HANDBOOK ON TRAINING, By: Imtiaz Kamal & H. D. Thompson, 1993

چنانچه تمایل داشته باشید از منابع اینترنتی نیز اطلاعاتی در زمینه آموزش آموزشگران کسب نمایید، مراجعه به سایت‌های زیر به شما توصیه می‌شود.

www.eriders.net/resources/training

www.inquiry.net/adult/trainer

www.srds.ndirect.co.uk/tot

یادداشت

یادداشت

یادداشت

صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف) در ایران
تهران، خیابان شریعتی، بالاتر از حسینیه ارشاد، خیابان قبا، خیابان نظامی،
پلاک ۲۱۶

صندوق پستی: ۱۱۷۶ - ۱۹۳۹۵

تلفن: ۲۲۵۹۴۹۹۴ - دورنگار: ۲۲۵۹۴۹۴۸

وب سایت: www.unicef.org/iran

unicef

